Poštarina plaćena u gotovom.

ŽIVOT

G. XV. LISTOPAD 1934. BR. 8.

Sadržaj

IZLAZI U ZAGREBU DESET PUTA NA GODINU.

Uredništvo i uprava »ŽIVOTA«: Zagreb I 147, Palmotićeva 31.
Urednik Karlo Grimm D. I.
Pretplata 50 Dinara. Omladini 30 Dinara.
Pojedini broj 5 dinara.

Portugalski narod, hijerarhija i Fatima

Odjek Fatimskih događaja u Portugalskoj.*

VIJEST o vanrednim činjenicama, koje su se dogodile u Fatimi i došle do kulminacije u čudesnim pojavama 13. listopada 1917., bila je već 24 sata kasnije raširena po najudaljenijim mjestima Portugalske. Raznosili su je ne samo bezbrojni svjedoci očevici, nego još više veliki dnevnici. I to je dovelo do nedoglednih posljedica. Hitro su označili točno mjesto ukazanja najprije jednim priprostim lukom, a g. 1919. jednom siromašnom kapelicom, što su je žitelji iz okolice Fatime podigli. I od onog 13. listopada 1917. »Cova da Iria« smatrala se sve više kao svetište, kao novi Lurd. Odonda nije nikad više nestalo pobožnih hodočasnika.

Na radne su dane dolazili pojedinci sami ili u malim skupinama. Nedjeljom i blagdanom bilo je više hodočasnika. Osobito pak svakoga 13. dana u mjesecu — najviše u svibnju i u listopadu — brojili su ih na hiljade i hiljade, pače i na desetke hiljada. Nitko ih nije na to nagovarao. Dolazili su svojom inicijativom, jer ih je vodila nada, da će i oni biti dionici raznih milosti, što ih je Gospa od Ružarija ondje obilno dijelila. Drugi su htjeli da zahvale Gospi na već primljenim darovima ili su se naprosto dali voditi pobožnošću, kojoj su davali oduška molenjem krunice i pjevanjem svetih pjesama.

Kadikad su i na posebni način — ali vazda dostojno i iskreno — posvjedočili svoje štovanje, kako nam pokazuje ovaj primjer.

Bilo to 13. listopada 1919. Okolo male, netom sagrađene kapelice molilo se preko šest stotina osoba u svetoj sabranosti, dok su druge brojne i guste skupine bile rasijane po brdu i odmarale se pod drvećem ili se krijepile hranom. Najedamput u daljini od kakvih 50 metara od kapelice plane u zraku golema raketa uz prasak nalik na gruvanje topa velikoga kalibra. Za njim eto i druge rakete, gdje praska, i treće i četvrte pa sve do dvadeset i prve: prava salva po vojničkom običaju.

Očevidac vikonte di Montelo pripovijeda: »Okolo mene neki pobožni vjernici dadoše oduška svom negodovanju poradi ove profanacije svetoga mjesta ukazanja. A tu profanaciju, rekoše, treba to više žaliti, što je u opreci sa šutnjom i sabranošću puka. Dalje su jadikovali, što je kler posve nehajan te se ne zanima za ono, što se tamo događa. Da je on vršio neki nadzor, ne bi se to dogodilo.«

Ove jadikovke na kler svjedoče barem, da se svećenstvo prema novom prošteništu još i g. 1919. držalo jako rezervirano.

S bilježnicom i olovkom u ruci obrati se sada vikonte vatrometniku i reče mu: »Izvolite mi reći svoje ime!« — Ovaj se zaprepasti i problijedivši odgovori posve suho:

* Vidi zadnji broj »Života«.

»Ako vi ili oblast dolazite da me uapsite, što sam bez dozvole pustio rakete, neka! Ja sam ispunio svoj zavjet, a sada mi nije stalo do toga, da platim globu za prekršaj ili da pođem u tamnicu. Spreman sam na sve.«

Di Montelo ga umiri i uvjeri, da je samo htio saznati, da li je ta salva od 21 hica bila baš zavjetom obećana. A sada se dobričina opet ohrabri, lice mu se razvedri te pun zanosa stade u svom priprostom narječju ali s pravom govorničkom vještinom pripovijedati svoj ganutljivi doživljaj. On je po zanatu pirotehnik te ima vlastitu tvornicu u jednom važnijem kraju u blizini »Porta de Moz«. Prošlog je lipnja obolio od teške bolesti u želucu i crijevima. Lijekovi i nastojanja dvaju odličnih liječnika nisu ništa koristili. Kad je već izgubio svaku nadu te ga je strašila misao, da će morati ostaviti svoje sinčiće u bijedi, uteče se živom vjerom »*Utjehi žalosnih*« te se zavjetova, da će poći u Fatimu na mjesto ukazanja i priredit salvu od 21 rakete, koje će napose u tu svrhu dati napraviti. Iza učinjenog zavjeta odmah mu je bolest krenula na bolje, te se nakon malo vremena nađe posve oporavljenim. A sada je došao s obitelji u Fatimu, da zahvali Gospi i izvrši svoj zavjet.

Tri su činjenice unatoč ranoj smrti dvaju vidjelaca ipak utjecale na razvitak štovanja Gospe Fatimske poput silne bujice ili osvajalačke čete, a to su 1. rat pokrenut od pakla; 2. upliv crkvenog autoriteta, i osobito 3. stalno i sve očitije djelovanje nebeskih moći.

Masonsko-sektarska akcija.

Doista, sektarske su sile hitro skovale protivucrkvenu urotu, da pobiju »sve veće fatimsko praznovjerje«. A nisu ostale samo kod kleveta i poruga u slobodnozidarskoj štampi; utekli su se i krutoj sili po zloupotrebi javne vlasti, koja bijaše tada pokorna slobodnim zidarima. Zaustavimo se samo kod epizode 13. svibnja 1920., koja je bolje poznata i nasilnim pokušajima i svojim naglim neuspjehom.

Portugalska republikanska vlada izdala je načelnicima obližnjih pokrajina strogu zapovijed, da zaustave sva kola i druga vozila, što se voze prema Fatimi, a na osvitku onog dana postavi jake konjaničke i pješačke čete iz republičke Garde okolo »Cova da Iria«, da onemoguće hodočasnicima pristup do prošteništa.

Ali sveta žilavost hodočasnika svlada sve zapreke. Kad su im zaustavili kola, pošli su dalje pješke i prodrli kroz kordone vojnika, koji su većinom bili dobroćudni seljaci; i ovi su hitro i drage volje izjavili, da su svladani. Konačno su mnogi i od samih vojnika tražili i dobili dopuštenje od svojih časnika da i sami pođu do kapele, da se pomole. Jedan od njih izrazio je na samom mjestu povjesničaru Fatimskog svetišta, vikontu di Montelo prava čuvstva svoja i svojih drugova ovako: »Oh, kad bi Vaša Ekselencija znala, kako mi je teško stajati ovdje na straži! Činim, što mi je naloženo; ali... vjerujte, da mi je sve ovo grozno. Ja sam vjernik, a ne mogu shvatiti, kakvu korist može to donijeti, kad zapriječimo taj siromašni narod, da ne pođe tamo dolje na molitvu...

To mi tjera suze na oči...« I kroz plač je pridometnuo: »Imam jednu sestru, kojoj je Gospa Fatimska spasla život.«

Na taj dan prispješe mnoge hiljade hodočasnika sve do »Cova da Iria« i povratiše se uz tvrdu odluku, da će još intenzivnije širiti propagandu svečanih prosvjeda. Sektarci, time još razjareniji, porušiše 6. ožujka 1922. dinamitom malu kapelicu. Jednu okolnost tumačio je puk kao znak s neba: Između pet postavljenih bomba samo jedna nije eksplodirala, i to ona, koja je bila metnuta na korijenje malog drvca, na kojem se Gospa bila ukazala.

Vijest o tom svetogrdnom napadaju brzo se raširila po svoj Portugalskoj, te ga je štampa odlučno osudila. Sa svih strana dizali se glasovi prosvjeda pa i u parlamentu, premda je ministarstvo prijetilo još većom surovošću. Počela su se organizirati i naknadna hodočašća. Već osam dana kasnije, 13. istog mjeseca, nakon propovijedi župnika Fatimskoga, pošla je naknadna procesija od 10.000 lica do ruševina one kapele, da dadnu Gospi časnu zadovoljštinu.

Ali to nije bilo dosta. Htjedoše narodnu naknadnu zadovoljštinu; i ova bi priređena slijedećeg 13. svibnja. Civilni upravitelj onoga kotara smatrao je vlastitom inicijativom zgodnim, da se opre ovoj manifestaciji, u kojoj je gledao razvitak svih reakcionarnih sila ovoga kraja. Ali gradonačelnik od Villa Nova de Ourem, o kojem je Fatima ovisna, odazvao se ovaj puta boljoj inspiraciji i smatrao razboritijim, da ne posluša svoga neposrednog poglavara, čiji je protivni korak uostalom osudio i predsjednik ministarstva.

Kod ovoga naknadnog hodočašća sudjelovalo je oko 60.000. A bile su u njemu obilno zastupane sve pokrajine i svi razredi i staleži portugalske države. Velika njihova pobožnost silno je porasla, kad su ugledali ruševine kapele, podignute na Gospin zahtjev. Na taj su se dan nagomilavale milostinje toliko, te nisu nimalo oklijevali sagraditi drugu kapelicu, čim je crkvena oblast to dopustila. Ali i u tu se stvar umiješale zatorne nakane prevratnika.

Osujećeni daljni atentati i spletke.

Jednoga je dana neki gospodin putovao prema Fatimi u pratnji dviju sestara. Jedna od njih opazi, da joj brat u džepu nosi nešto nalik na bombu. Sluteći njegovu zlobnu nakanu, ta je junačka sestra nastojala, da mu bez njegova znanja izvadi tu stvar iz džepa. I uspjela je. Na mjesto bombe spusti mu neopaženo u džep krunicu svetog Ružarja. Prispjevši u Fatimu, združili su se s drugim hodočasnicima, i dok je ta sestra pozorno pratila i najmanje bratove kretnje, ugleda brata, gdje je najedamput duboko dirnut pao na koljena na zemlju i stao plakati. Tako mu se Gospa osvetila na svoj način.

Upravo je značajno, kako su se sve neprijateljske spletke i svi siloviti pokušaji preokrenuli i služili na veću slavu Fatimskog prošteništa.

Klevete, raširene po štampi, nisu bolje uspjele. Neki su dnevnici pače složno tvrdili, da je troje vidjelaca bilo upućeno, neka se igraju komedije, te da su ih zainteresirani začetnici ove komedije u zgodno vrijeme uklonili od

straha, da djeca ne bi konačno priznala, kako su bili samo oruđe njihovih spletaka.

Istina je, u razmaku od tri do četiri godine dvoje mališa iščeznulo je sa pozorišta ukazanja, ali nipošto ne tajinstvenim ili neopravdanim načinom. Imali su svi vremena i prigodâ, da ih vide, da ih pitaju i da se o njima dobro informiraju. I tako su svi, koji su im se približili, jednoglasno izjavili, kako im je iza razgovora s djecom nemoguće sumnjati o njihovoj iskrenosti.

Među pukom prosulo se mnijenje, da je blažena Djevica mališima unaprijed navijestila njihovu skoru smrt i smrt nekih njihovih rođaka. Bilo s izvorom ovoga mnijenja kako mu drago, sigurno je, da mali Franjo i sestrica mu Jacinta i neki drugi članovi njihove obitelji umriješe već prije treće obljetnice prvog ukazanja.

*

Prije nego opišemo spori, ali dobro promišljeni utjecaj crkvenog auktoriteta kao drugim razlogom silnog razvitka novog prošteništa, čujmo *riječ o daljnoj sudbini vidjelaca.*

23. prosinca 1918. **mali Franjo** teško oboli od španjolske bolesti ili gripe, koja je baš tada silno harala po svoj Evropi, pa i u našim krajevima. Prizdravio je istina iza 14 dana utoliko, da je mogao ustati iz kreveta, ali je kraj svega toga ipak iz dana u dan slabio. Sjetit će se čitači, kako je Lucija za drugog ukazanja pitala Gospoju, hoće li i Franjo ući u nebo, i kako je ona to potvrdila uz uvjet, da mu treba prije izmoliti još mnogo krunica.

Odonda mali Franjo nije više nijednoga dana propustio, da ne bi Kraljici neba prikazao ovaj dar svoje pobožnosti. No brzo je toliko oslabio, da nije više mogao izmoliti svaki dan čitavu krunicu te je uz izraz svoje žalosti priznao svojoj majci, da ne može izmoliti više od polovice. Mališ je često preporučivao majci, da izmoli molitvicu, na koju je Gospa djecu uputila... Kad su mu govorili, da će ozdraviti, odgovorio bi odlučno: »Ne ću«. I svojoj je kumi tako odgovorio, kad je ona jednoć u njegovoj prisutnosti obećala Gospi, da će joj prikazati toliko kilograma žita, koliko važe Franjo, ako on ozdravi. Bio je vanredno nježne savjesti, iako je bio još mlad i priprosto odgojen.

2. travnja 1919. morade Franjo i opet u krevet, iz kojega više nije ustao. Još nije bio primio prvu sv. Pričest i bojao se, da ne bi mogao primiti Našega Gospodina prije smrti. Stoga poruči po g. župnika. Kako se silno obradovao, kad mu ovaj obeća, da će mu sutradan donijeti svetu popudbinu. Htjede da ostane natašte, i kad je svećenik došao s Presvetim Sakramentom, htjede da sjedne na krevet, da se iznova ispovjedi i da primi svetu Pričest s većim poštovanjem. S obzirom na njegovu slabost nisu mu toga dopustili, ali kad je primio prvu sv. Pričest, zasjalo mu se lice od sreće.

Naveče krenula je bolest na gore, ali se nije nikako tužio na bolove. U petak, 5. travnja 1919., oko 10 sati u jutro izdahnu Franjo bez smrtne borbe i bez znaka boli s lakim smiješkom na usnama. Nije još bio navršio jedanaest godina — rodio se naime 11. lipnja 1908. Posljednje riječi upravio je svojoj kumi, koja mu se približila prije smrti. Molio ju je, da ga blagoslovi i da mu oprosti sve neugodnosti, što ih joj je možda zadao. Smrtne mu ostanke pokopaše na groblju u Fatimi.

Poput čitave obitelji osim oca oboli također i **Jacinta** od španjolske bolesti, kod koje su značajni simptomi gnojna upala pluća uz druge komplikacije. G. 1919. liječili su je u bolnici grada Villa Nova de Ourem, ali bezuspješno, i zato je dovezoše natrag kući. Glasovit specijalista, koji je baš bio na prolasku kroz Fatimu, posjeti je i dade je otpremiti u Lisabon u nadi, da će je operacijom moći spasti.

Prije nego je pošla u lisabonsku bolnicu, bila je primljena kod jedne dosta siromašne osobe, koju je po običaju onoga kraja nazvala svojom kumom. Dok je kod nje boravila, rekla je mala, da joj se Gospa ukazala i rekla joj, da će umrijeti. Prema tomu mislila je, da će operacija biti uzaludna. Premda je svesrdnim molbama to otklanjala, ipak je došlo do operacije, i to naoko s potpunim uspjehom; ali konačni rezultat nije bio sretan.

Mala se brzo još jače razboljela, te joj se u muci potkrale i jadikovke. Nova kuma nagovarala ju na strpljivost u patnji, jer da će to dragom Bogu biti veoma milo. Tri dana prije svoje smrti reče Jacinta dobroj gospođi: »*Čuj, kumo! Sada više ne jadikujem. Gospa mi se iznova ukazala i rekla, da će brzo doći po mene i da će me onda osloboditi.*«

Uistinu, odonda nije se više nikako tužila niti odavala znaka boli na licu. Kad je kuma onuda prolazila ili sjedjela kod njezina kreveta, nedaleko od mjesta, gdje je Jacinta tvrdila da je vidjela Gospu, usklikne mala: »*Ukloni se, kumo, tu je stajala Gospa!*« Isto je rekla, kad je onuda prolazila koja bolničarka.

Bolno ju se dojmilo, da su neke osobe, koje su joj dolazile ili pohađale druge bolesnike, bile *nečedno odjevene* i što je pače i po koja bolničarka pokazivala pretjeranu brigu u nošnji. I pokazujući prema ogrlicama, kojima su bile urešene, znala bi reći: »*A što će im sve to pomoći? O kad bi znale, što je vječnost!*« Govoreći o nekim liječnicima, što ih je držala za bezvjerce, reče puna sažaljenja: »*Bijednici! Ne znaju, što ih čeka!*« Osim toga uvjeravala je prisutne, da je Gospa rekla: »*Grijesi, koji najviše duša strovaljuju u propast, jesu nečisti grijesi. Treba se okaniti raskoši; ne valja otvrdnuti u grijehu, kako se dosada činilo, nego se treba požuriti s pokorom.*«

Čini se, da je Gospa kod ovih svojih riječi bila žalosna, jer je mala dodala: »*Oh, kako mi je žao drage Gospe! Kako je žalim!*«

Dok je Jacinta bila još u kući one kume, živjela je skupa s drugom djevojčicom, kojoj je preporučivala, da bude poslušna, marljiva i da vazda govori istinu. Kad su je malo prije smrti pitali, da li želi opet vidjeti svoju majku, odgovorila je, da će je njezina obitelj samo malo vremena preživjeti, i da će se svi brzo opet vidjeti na nebu. Dodala je, da će se Gospa još ukazati, ali ne njoj, jer da će ona sigurno umrijeti, kao što je Gospa rekla.

Molila je, da se ispovjedi, premda se bijaše već prije dolaska u bolnicu ispovjedila i pričestila. Doista opet je obavila ispovijed, ali bez nove sv. Pričesti, jer je malo iza toga umrla — 20. veljače 1920. Bilo joj 10 godina. Neke su milosrdne osobe skupile toliko novaca, te joj se mrtvo tijelo moglo sahraniti u Fatimi, gdje počiva kraj pokojnoga joj brata Franje.

*

Čini se, da je mala Jacinta imala s dvostrukog gledišta utvrditi i nadopuniti posebnu misiju i zadaću starije si sestre Lucije. U Lurdu se Gospa vaz-

da ukazivala samo maloj Bernardici. Njezin brat i druge djevojčice pratilice nisu nikad vidjele Gospe, koja se zadovoljila svjedočanstvom jednog djeteta, potvrdivši već prvih dana njezine izjave čudesnim i trajnim ljekovitim vrelom iz pećine i nizom vanrednih ozdravljenja. U Fatimi nije odmah došlo do čudesnoga vrela, ali je zato sve troje mladih vidjelaca moglo potvrditi onih šest ukazanja Naše Gospe od svetog Ružarja. Povrh toga Jacinta nije samo vidjela prikaze, nego i slušala njezine riječi i poruke. Pače, Jacinta je doživjela kasnije i nekoliko posebnih ukazanja Gospinih, kako to potvrđuju njezine vlastite riječi. A poruke, što ih je mala tom zgodom primila, upotpunjuju donekle onu veliku poruku, što ju je Lucija primila od Gospe. Preko Lucije tražila je Gospa, da bi se revno molila krunica te isprosilo oproštenje grijeha, e da svjetski rat prestane; da se ljudi tom molitvom i pokorom očuvaju od pakla te da se priteče u pomoć osobito zapuštenim dušama u čistilištu. Po Luciji je Gospa silno unaprijedila naknadnu i mirovnu akciju Pape Benedikta XV. od g. 1915. u korist svjetskoga mira i dušama u čistilištu, premda je ovlastica triju sv. Misa za svakoga svećenika na Dušni dan već prije bila protegnuta i na portugalsko svećenstvo. I kao što je Lurdska Gospa svojom izjavom: »Ja sam Neoskvrnjeno Začeće« sjajno potvrdila dogmatičku izjavu Pape Pija IX. od 8. prosinca 1854., tako je Gospa Fatimska uz nastojanje mirovnog Pape Benedikta XV. pospješila težnje za mirom među narodima, za obraćenje grešnika i za pokoj vjernih mrtvih.

Po maloj Jacinti Gospa je Fatimska još točnije označila, kako se svijet ima osobito čuvati od nečistih grijeha, koji u moderno vrijeme osobito vrijeđaju Sina Božjega i Marijina, pa i od neuredne raskoši i nečedne mode, što sve vodi do nečistoće i do pakla. Konac rata bio je samo podređeni cilj ukazanja Fatimske Gospe. Poglavito je Gospa težila za duhovnom obnovom i moralnim preporodom svijeta, što će se postići pokorničkim životom te nasljedovanjem Isusovim i Marijinim po vršenju onih kreposti, koje razmatramo u otajstvima svete krunice. Gripa, kojoj su podlegli Franjo i Jacinta brzo iza rata, i koja se toliko raširila po svijetu te pokosila više žrtava nego sam grozni rat, bila je i sama od Boga namijenjena pokora za obraćenje svijeta.

Lucija kao redovnica.

Tri godine nakon prvog ukazanja Fatimske Gospe od troje malih vidjelaca jedina je Lucija bila još živa. Svijet ju je mogao i dalje još neko vrijeme vidjeti na mjestu ukazanja, gdje je vazda čedno i pobožno s mnoštvom rado molila krunicu. No jednog dana iščeznu i ona na tajinstven način iz rodnoga kraja. To je dosta iznenadilo svijet, te su i dobrohotni i zlobni jezici toliko govorkali o tom događaju, da se i revnosni načelnik grada Villa Nova de Ourem smatrao pozvanim, da još jedamput u toj stvari uređuje. On poruči po Lucijinu majku te zatraži od nje razjašnjenje. No ona izjavi po svom običaju posve otvoreno: »Moja je kćerka ondje, gdje ona hoće i gdje ja hoću da bude. Drugo nemam ništa reći.« Načelnik nije dalje ništa tražio i otpusti je u miru.

Djevojčica je 17. svibnja 1921. postala učenicom u katoličkom zavodu di Vilar (Oporto), gdje domala osjeti poziv Gospodina Boga, koji ju je zvao u redovnički stalež. Da se odazove tom pozivu, morala se ekspatriirati, jer od g. 1910. redovničke osobe nisu više imale prava građanstva u Portugalu.

Lucija se povuče u Tuy, španjolski gradić na desnoj obali rijeke Minha (čit. Minja), koja dijeli grad od sjeverne granice Portugalske. Tu je stupila u novicijat portugalskih Sestara *Instituta svete Doroteje* te primila redovničko ime *Marija Lucija od Žalosne Majke Božje*. Baveći se kućnim poslovima, bila je od prvog početka svojim susestrama na pobudu svojom dubokom poniznošću i točnim vršenjem pravila. Pripovijedaju, da joj je Gospa udijelila novih milosnih ovlastica. A to se slaže i s izjavom što ju izrekla njezina umiruća rođakinja Jacinta, da će se naime bl. Djevica još i dalje ukazivati, ali ne njoj. Lucija je položila zadnje zavjete 3. listopada 1928. Ona živi sada u Tuy-u u sabranosti i u miru zabitnog života. Profesor bogoslovije Dr. Ljudevit Fischer htjede prigodom svoga hodočašća u Fatimu, da je posjeti, ali mu rekoše, da sama redovnica Marija Lucija želi živjeti posve odijeljena od svega svijeta.

Nastup crkvenog autoriteta u Fatimi.

Crkvena je vlast, videći međutim neprestani napredak i divne plodove vjerskog pokreta, koji se spontano stvorio i razvio u »Cova da Iria«, držala je, da je napokon došao čas, da izađe iz svoje rezerve i da javno posreduje. Evo glavnih etapa njezina postupka:

a) G. 1917. biskupija Leiria bila je pod jurizdikcijom lisabonskog patrijarha kardinala don Antonija Mendes Bello († 1929.). Ovaj natpastir, saznavši za prve vanredne događaje, zabrani svom kleru apsolutno miješati se na kojigod način u tu stvar. Svećenici su točno izvršili ovu zapovijed tako, te su se revni župnici iz Fatime i okolice stali silno zamjeravati vjernicima, pa su ih ovi držali za pristrane pristaše neprijateljâ vjere i Crkve.

Uto 3. studenog iste godine (1917.) nadbiskup mitilenski, Monsignore Lima Vidal, generalni vikar lisabonski, uz privolu prognanoga kardinala odredi prvu provizornu istragu, koja se odmah provela, premda je službeni izvještaj o njoj potpisan istom 28. travnja 1919.

b) Prve građevine na prošteništu. Slijedeće je godine uspostavljena stara biskupija Leiria, te je Monsignore Dr. Josip Correia da Silva 5. kolovoza 1920. bio svečano ustoličen u svojoj prijestolnici i katedrali. Spočetka se i on pokazao opreznim, što se tiče fatimskih događaja, tražeći vremena, da izbliza prouči razvitak svega toga. Na temelju ovog ispita svakim je danom sve jasnije uviđao, da je tu prst Božji. Stoga odluči, da će se on sam latiti uprave bogoštovlja u budućem svetištu, još prije nego je službeno dao kakvu izjavu o autentičnosti ukazanja. U tu je svrhu kupio dol »Cova da Iria« i dao sistematizirati golemi prostor (više od 125.000 kvadratnih metara, ili dva trga sv. Petra na Vatikanu u Rimu) prema nacrtu dvojice inženjera. Osim radova oko poravnavanja zemljišta podignuta je dosada na mjestu ukazanja velika bolnica, nadalje kapelica za sv. Misu i za ispovijedanje i jedan dio velike bazilike. Više od 150

radnika zaposleno je tamo svaki radni dan, a silni se troškovi namiruju jedino dragovoljnim prinosima vjernika. Knjižica Oca da Fonseca donosi nacrt pročelja goleme nove bazilike sa sedmorim vratima i s vitkim tornjem. Širina bazilike proračunana je na 82 m. Crkva će imati 14 pokrajnih kapelica. Gradnja je već u svibnju 1931. napredovala bila do iznad glavnog portala.

U listopadu 1921. dopustila je Njegova Preuzvišenost, da se sv. Misa za hodočasnike govori pod vedrim nebom. Dotle su ovi slušali Misu i primali sakramente u župskoj crkvi fatimskoj, odakle bi onda krenuli u procesiji prema »Cova da Iria«.

c) Č u d e s n a v o d a. Čini se, da je Presveta Djevica htjela nagraditi to važno dopuštenje (za sv. Misu na mjestu ukazanja) posebnim znakom svoje naklonosti. Malo dana kasnije Monsignore naredi, da se sagradi jedna čatrnja (cisterna) na dnu onog dola, baš na mjestu, gdje se nalazilo troje malih vidjelaca u času prvog ukazanja. Htio je to biskup napraviti, da bi se mogla sabirati voda kišnica hodočasnicima za piće. Tek što su otkopali prvo kamenje, vidješe gdje izvire sitno vrelce, kojemu se pridružiše druge vodene žile u daljini od nekoliko metara. To je uzbudilo silno iznenađenje kod stručnjaka, koji su poznavali vapneni i šupljikavi krš, što ne može zadržati vlage, pogotovu kad su znali, da se u toj okolici nikad na tri kilometra daleko nije našlo ni najmanje vrelce vode. Puk je posve uvjeren, da je to čudo Majke Božje ili . . . Monsignora!

Tako je Presveta Djevica sretno riješila jedan životni problem za Fatimu. Jer kako bi bila moguća velika hodočašća, osobito u ljetno doba, kad na mjestu ne bi bilo pitke vode? Od onog dana nije izvor nikad više presahnuo. Voda se sabire u velikoj čatrnji, koja sada služi za podnožje spomeniku Srca Isusova, pa ljudi grabe tu vodu iz trideset pipa i služe se njome i za običnu potrebu i kao oruđem čudesnih milosti.

d) K a n o n s k i p r o c e s. G. 1922. izađe dekret od 3. svibnja, koji je otvorio kanonsku parnicu o fatimskim događajima i imenovao u tu svrhu odbor od sedam članova, koji su se svi veoma odlikovali i znanjem i krepošću.

13. listopada iste godine počeo je izlaziti uz crkveno odobrenje mali mjesečnik »Voz da Fátima« (»Fatimski glas«), koji je jako unaprijedio štovanje Gospe Fatimske. Naklada mu brzo narasla na 50.000 primjeraka. U svibnju i u listopadu naklada je još mnogo veća, jer nadilazi 100.000 istisaka.

e) P o b o ž n a Z a d r u g a »S l u ž b e n i k a N a š e G o s p e F a t i m s k e«.

Godine 1924., odnosno 1926., ustanovljena su kanonski dva društva, muško i žensko, za njegu bolesnika, što stižu u Fatimu. Danas su oba društva sjedinjena u Pobožnoj Zadruzi »Službenika Naše Gospe Fatimske«, koja se dijeli na četiri sekcije ili skupine :

1. Skupina Svećenika, koji se brinu za duhovne potrebe bolesnika i ostalih hodočasnika, osobito u ispovijedaonici;

2. Skupina Liječnika, koji svoje usluge stavljaju bolesnicima na raspolaganje;

3. Skupina »Službenika N. Gospe«, koji pomažu kod prenosa bolesnika i drže red u Svetištu;

4. Skupina »Službenica N. Gospe«, koje služe kao dvorkinje i sudjeluju kod organizacije drugih služba, koje su im povjerene.

Svi iskazuju svoje usluge uz pobudno odricanje samih sebe, besplatno i iz ljubavi spram Presvete Djevice. Sveta je Stolica 11. ožujka 1931. obogatila ovu »Pobožnu Zadrugu« dragocjenim oprostima. Još je g. 1926. po naredbi i uz odobrenje biskupovo izašlo u 10.000 primjeraka prvo izdanje molitvenika »Priručnik fatimskog hodočasnika«, iza kojega je brzo slijedilo drugo i treće izdanje u još većoj nakladi.

f) K r i ž n i P u t. Ali istom 10 godina poslije ukazanja obavi Msgr. Correio da Silva javno s l u ž b e n i čin: u s t a n o v u K r i ž n o g a P u t a. Da se hodočasnicima, što dolaze pješke — a njih ima najviše — još više zasladi i oduhovi hodočašće, porodila se među vjernicima susjednih župa misao, da bi se podigao Križni Put uzduž glavne ceste. U tu svrhu odlučiše na svoje troškove sagraditi kraj puta 14 velikih kamenih križeva. Križevi su zbilja bili za kratko vrijeme postavljeni. Razmak od postaje do postaje iznosi 1 km, pa je tako prva postaja 13 kilometara daleko od svetišta. Za posvetu toga Križnog Puta — 26. lipnja 1927. — priredilo se brojno hodočašće pod pokroviteljstvom preuzvišenog g. biskupa, koji je blagoslovio pojedina stajališta, prvo u osam sati, posljednje u 14 sati, i onda govorio svetu Misu, pod kojom se pričestilo više od četiri stotine hodočasnika. To je samo jedan od tolikih primjera pobožnosti i požrtvovnosti, kojima se divimo u Fatimi.

g) P o b o ž n o D r u š t v o N a š e F a t i m s k e G o s p e o d R u ž a r i j a ustanovljeno je kanonski 15. siječnja 1928. 13. svibnja, prigodom dosada najvećega narodnog hodočašća, nadbiskup Evorski, Monsignore Emanuel Mendes da Coreiçao Santos blagoslovio je i položio t e m e l j n i k a m e n z a n o v u b a z i l i k u. Kad se dogradi, bit će ta bazilika najveći hram Božji u Portugalskoj.

*

Mi se divimo putevima Božjim i Gospinim kod priprave i ustanove ovoga prošteništa. S pravom možemo ovdje primijeniti riječi Gospodnje kod proroka Isaije (55, 9): »Kaošto je nebo uzvišeno nad zemljom, tako su moji putevi uzvišeni nad vašim (ljudskim) putevima, i moje misli nad vašim mislima.« No ne možemo uskratiti svoga priznanja ni mužu po Srcu Božjem, umnom i revnom biskupu, organizatoru ovoga djela Božjega. Doista, Bog ga je nadahnuo, kad je kroz toliko godina s tolikom opreznošću pa opet s tolikom djetinjom ljubavlju spram Naše Gospe vodio tu mučnu istragu i savjesno doveo crkvenu parnicu do sretnoga svršetka, a slavlje Gospe Fatimske do vrhunca.

Razvitak pobožnosti Fatimskoj Gospi.

a) Odobrenje crkvenog autoriteta. Odbor, komu su povjerili kanonski proces, savjesno je radio, ali polagano. Tek je 14. travnja 1930. držao posljednju sjednicu, da još jednoć ispita 31 poglavlje dugačkog izvještaja, koji se imao podastrijeti biskupskoj oblasti. Preuzvišeni Msgr. Correio da Silva čekao je ipak još šest mjeseci, da temeljito prouči dokumente i da pripravi presudu. Konačno je izdao Pastirsko Pismo o štovanju Gospe Fatimske, u kojem svečano izjavljuje, da su ukazanja u »Cova da Iria« od 13. svibnja do 13. listopada 1917. vjere dostojna, i službeno dopušta kult Naše Gospe Fatimske.

Preznamenita okružnica objelodanjena je u »Cova da Iria« u nazočnosti mnoštva od preko 100.000 hodočasnika, 13. listopada 1930., upravo 13 godina poslije posljednjeg ukazanja. Beskrajno je veselje tada zavladalo milijunima štovatelja Fatimske Djevice. U znak zahvalnosti odmah su stali zamišljati i priređivati veliko narodno hodočašće, koje se slavilo 13. svibnja 1931. Pod pokroviteljstvom Njegove Uzoritosti kardinala patrijarha i svega portugalskog Episkopata krenulo je hodočašće od preko 300.000 vjernika, koji su došli iz svih krajeva Portugala put Fatime. Ovo hodočašće označuje u povijesti fatimskog svetišta vrhunac, što će ga druga svečanost jedva moći nadvisiti.

b) Poput gorske bujice. Ali već prije onoga dana, kad je crkvena oblast digla za kler zabranu učestvovanja, navala na »Cova da Iria« bijaše poprimila upravo fantastične proporcije. Za zimskih mjeseci moglo se dakako govoriti o relativnom popuštanju masa; 2000, 3000, 5000 . . . Valja imati na umu, da je dosada promet veoma težak, jer je najbliža željeznička stanica dolje u ravnici, 13 kilometara udaljena, a u brdima se ne može naći nikakva udobnost, čak ni prenoćište.

Uostalom, vjernici idu u Fatimu »samo, da se mole, da čine pokoru, da od presvete Djevice zadobiju duhovno i tjelesno ozdravljenje«, kako glasi prvo pravilo priručnika za hodočasnike. Tko bi tamo pošao u drugoj nakani, samo radi turizma, taj bi se izvrgao najvećoj pogibelji razočaranja. U lijepo doba godine raste broj hodočasnika do 100, 150 i 200 hiljada osoba prigodom narodnih hodočašća u svibnju i u listopadu. Učeni profesor povijesti na sveučilištu u Bambergu (Njemačka), Dr. Ljudevit Fischer, vidio je 13. V. 1929. mnoštvo hodočasnika svojim očima te pun zadivljenja napisao ove riječi: »To je prizor jedini na svijetu. Bio sam u Rimu kod kanonizacije sv. Terezije od Djeteta Isusa, vidio sam ono golemo mnoštvo — preko 80.000 lica — koje je napunilo crkvu sv. Petra i onda poplavilo gigantski trg. Ali šta je to, kad se poredi s ovim, rekao bih beskrajnim mnoštvom, tako punim duha požrtvovnosti i pobožnosti prema Gospi i prema Presvetom Sakramentu.«[1] Na slični je način

[1] Fátima, Das portugiesische Lourdes (1930) str. 88.

dao oduška svom zadivljenju prečasni O. Alojzije Cabral, bivši Provincijal portugalskih Isusovaca i sadašnji rektor kolegija »Antonio Vieira« u Bahiji (Brazilija), koji je 13. V. 1930. učestvovao u narodnom hodočašću kao službeni propovjednik. Toga su dana nabrojili 250.000 do 300.000 hodočasnika. Ukupni broj tamošnjih hodočasnika u g. 1928. iznosi oko jedan milijun gotovo samih Portugalaca, dok Lurdsko proštenište po statistici broji iste godine 654.000 posjetnika iz svih naroda. Na istoj se visini držalo mnoštvo fatimskih hodočasnika i posljednjih godina.

No više od broja pobuđuje nas na pobožnost i udivljenje duh, koji oživljuje sve ove mase i koji je također velikim dijelom plod toplih preporuka Njegove Preuzvišenosti biskupa Leirijskoga.

c) Čujmo te preporuke:

1. Hodočašća Našoj Fatimskoj Gospi od Ružarja imaju i dalje čuvati svoje obilježje pobožnosti, pokore i ljubavi. Idemo u Fatimu, da molimo, da činimo pokoru i isprosimo od Presvete Djevice duhovno i tjelesno zdravlje bolesnika, koji se tamo utječu u sve većem broju, da zazivaju Mariju, Zdravlje bolesnih.

2. Vazda, no osobito na putu i u »Cova da Iria« hodočasnici se imaju međusobno pomagati, moliti jedni za druge i sačuvati najveće poštovanje i sabranost za vrijeme svetog bogoslužja.

3. Bolesnici, bili bogati ili siromašni, imaju vazda prvo mjesto. Neka im se napravi put kroz mnoštvo i »Službenici Naše Gospe« neka pomažu vazda onima, koji to trebaju.

4. Ograđeni prostor ima se smatrati kao hram za vrijeme hodočašća. Neka se dakle hodočasnici uzdrže od razgovora, a kad im treba govoriti, neka to učine potihim glasom.

5. Nema tu mjesta za zanatske prosjake niti za trgovinu kolportažom; nasuprot neka se na to upozore »Službenici Naše Gospe«, da te ljude nastoje odstraniti.

6. Hodočasnici se moraju pokoriti uputama »Službenika N. G. Fatimske«, da se svuda drži red. Nered se ne mili Gospodinu . . . Ako se drži red, makar ih i mnogo bilo, svi će biti dobro posluženi, pa i ono malo bit će dovoljno za sve. Ako ne bude reda, ni mnogo ne će biti dovoljno nikomu. Vazda želim, da hodočasnici drže taj red u zajednici s pobožnošću, pokorom i ljubavlju.

7. U njihove molitve i dobra djela preporučujem potrebe svete Crkve, naše domovine i »Službenika N. G. Fatimske«, kojima zahvaljujem na njihovoj dosadašnjoj revnosti i požrtvovnosti.

Leiria 15. lipnja 1925. † *JOSIP, biskup.*

Da pak čitatelji vide svojim očima ove preporuke provedene u praksi i da vide duh, koji prožimlje fatimske hodočasnike, pisac ih poziva da se u duhu pridruže jednom od velikih hodočašća.

Jedno narodno hodočašće.

Za vjernike nema na svijetu prizora, koji bi se mogao porediti s jednim hodočašćem u Fatimu u svibnju. Već od predvečerja sve su ceste i putevi nalik na rijeke, koje poplavljuju okolicu »Cova da Iria« valovima hodočasnika. Ako

usred crnog oblaka prašine, koji sve opkoljuje, odlučite promatrati jednu od ovih rijeka, čini vam se, da stojite kraj beskonačne procesije. Tolika je revnost, kojom ovaj dobri puk hoda, moleći krunicu i pjevajući svete pjesme! Ali u svemu mogli biste misliti, da vidite etnologijski ophod, u kojem se pokazuju najrazličitije narodne nošnje kao i sve historijske i prethistorijske vrste kola i vozila. Tu su beskonačni nizovi naroda svake dobi i svakoga društvenog položaja. Većinom idu pješke, neki 24, neki i 48 i više sati. U svibnju 1931. mala je grupa prevalila pješke tri stotine kilometara u devet dana. Mnogi opet jaše na konju, drugi se voze u kočijama, u autobusima, autima i konačno u priprostim kolima, što ih tegle flegmatični volovi, koji se mirno miču naprijed usred ovoga meteža.

Došavši do svetog ograđenog prostora, sve se ove mase okreću prema kapeli ukazanja, da pozdrave Gospu i da izvrše svoje zavjete. I Gospa tu stoji u kutu kapele, primajući materinskim dobrim srcem svoje sinove i kćeri, što ih sve poznaje i gleda. Ali i oni dobro poznaju Majku. S kojom vjerom, s kojim radosnim suzama pozdravljaju je, govore s njome, traže od nje pomoć, kao da svetom silom izmamljuju od nje milosti! Roditelji uzdižu u naručju dječicu, da je se dotaknu svojim ručicama, i da je poljube; svi hoće da se krunicom dotaknu ovog ili onog predmeta u kapelici, i onda kao da je ta krunica primila neku vrhunaravnu moć, nose je sa sobom kući kao uspomenu.

Mnogi muževi i žene, često i čitave obitelji, klečeći i hodajući na koljenima obilaze kapelu, da ispune svoja obećanja, da dobiju razne milosti od Gospe ili da joj zahvale na već primljenim blagodatima. A sve to uz koliku žrtvu i usred tolike vreve naroda, koji je gušći od roja pčela, te su pojedinci nehotice ali nužno gurani, turani i nogama gaženi. Često ostavljaju hodočasnici na prolazu tragove svoje krvi, koja curi iz koljena, što ih je kamenje izranilo.

Svijetla noć.

Međutim se smrknulo. Kamo će otići sve ove mase naroda? No tko misli na to? Oni nastavljaju svoje pobožnosti. Svaki ima raspravljati svoje poslove s Gospom, pa su onda svi također izaslanici, koji donose zavjete i molitve drugih. Kuca 10 sati. Dajmo riječ spomenutom Dr. Fischeru:

»Nađoh se na mjestu buduće bazilike, odakle pogled obuhvaća ne samo sveti ograđeni prostor, nego i okolicu nalik na ogroman amfiteatar. Iznenada pojavljuju se tu i tamo male svijetle tačke. Brzo ih ima više stotina, a onda se množe do hiljadu i do više desetaka hiljada. Za malo minuta tamna je dolina postala more žive vatre.

Prizor jedini u svojoj vrsti i vanredan, komu na svijetu nema para. Vidio sam noćne procesije sa svijećama u Kevelaeru, u Einsiedelnu, u Altöttingu, u Lurdu. No što je sve ono, ako se poredi s ovim morem svijetla? Ta sjajna svibanjska noć u »Cova da Iria« nadilazi sve, što nam mašta može predočiti. Doista, to je jedna sveta noć svijetla usred svijeta, zakopanog u tminama grijeha.

Dođe biskup Leirijski. To je znak za procesiju s bakljama. Zove se procesija, ali za redoviti razvitak procesije trebalo bi više kilometara ceste. Na svaki način ova se gusta masa naroda miče, koliko prostor dopušta, moleći, pjevajući i kličući »Hosana« blaženoj Djevici. Na tribuni, kraj paviljona bolesnika, jedan svećenik pred mikrofonom ravna recitiranjem krunice, u koju se uvršćuje fatimska pjesma »Ave Maria«. Glas, što ga pojačava osam jakih zvučnika, čuje se jasno posvuda. Ove stotine hiljada glasova odgovaraju u složnom zboru, te se molitva razvija u savršenom redu.

U ponoći svršava se procesija koralnim pjevanjem Vjerovanja (Credo). Ta melodija, zapjevana od moćnog zbora, u svijetlu bezbrojnih bakalja, upravo je uzvišena u svojoj jednostavnosti. Duh katakomba lebdi ovdje. To je ponovno slavlje vječne i svete vjere nad zabludama i niskoćom pokvarenoga svijeta.«

G. 1924. neki slavni profesor, koji je prviput prisustvovao ovom vjerskom prizoru, uskliknu suznih očiju: »Kad bi se Gospa na vidljiv način ukazala, ne bi mogla biti ljepše dočekana.«

Neumorni Leirijski biskup obično je na čelu tom klanjanju. Pred megafonima tumači najprije vatrenom riječju i onda recitira otajstva krunice. Do šest puta prekida molitvu, da u pobožnost vjernika preporuči Papu, biskupe, domovinu i sve nakane, što su ih stavili na srce fatimskim hodočasnicima. I ove stotine hiljada srdaca, koja složno kucaju u kršćanskoj ljubavi, mole se za te nakane tako sabrano i revno, kao da se mole za same sebe. Prava i istinita slika općinstva svetih. Na to zaređaju hodočašća iz pojedinih biskupija svako sa svojim satom klanjanja, dok veliko mnoštvo kuša nešto otpočinuti, neki protegnuti na zemlji, drugi sretniji u automobilima, u kojima su došli. Muževi, koji se nisu još ispovjedili, redaju se u dugom redu pred 20 ispovijedaonica i strpljivo čekaju tri ili četiri sata, dok dođe na njih red. Njima su isključivo pridržane ispovijedi diljem noći. Jednog dana, poslije zapada sunca, Preuzv. biskup Leirijski izađe iz ispovijedaonice, u kojoj je sjedio kroz duge satove, kad ga jedna gospođa između mnogih, koje su još čekale, zaustavi moleći: »Preuzvišeni, za ljubav Božju, ispovjedite me!« »Već je zazvonilo zvono na Gospin pozdrav. Sada se ispovijedaju samo muževi.« — »Bijedne li mene! Već od jutros rano čekam, dok dođem na red, da se mogu onda pričestiti, ... i moram sada na put tako...« — »Jeste li još na tašte?« — »Jesam, preuzvišeni!« — »Ovdje ne vlada više crkveno pravo«, usklikne ganuti prelat. I vrativši se u ispovijedaonicu, saslušao je dobru gospođu, koja je došla, Bog zna kako daleko. On je onda i pričestio. Takvih bi se primjera moglo pripovijedati veoma mnogo.

Isus prolazi kroz mnoštvo.

Kod prvog osvitka dana služi se sveta Misa za »Službenike N. G.«, koji će onda biti na raspolaganje za bogoslužje i za podvorbu bolesnika. Na raznim oltarima slijede sada Mise dviju stotina i više svećenika, koji su prispjeli s hodočašćem. Oko sedam sati na velikom oltaru, podignutom na pročelju buduće bazilike, jedan od biskupa služi *Misu sa generalnom sv. Pričesti.* Dva golema češtičnjaka, svaki sa 26 centimetara u promjeru, i svaki sa šest hiljada sv. hostija, zajedno su konsekrirani prviput, pa se onda 25 svećenika, napunivši odanle svoje manje ciborije, razilaze u svim pravcima, da razdijele Kruh Anđela. Sva je »Cova da Iria« sada veliki hram Božji. Pjevački zbor oko mikrofona pjeva neprispodobivu euharistijsku melodiju, koja se ne zaboravlja više cijeloga života, kad joj se čar samo jedamput osjetio.

Sveti Anđeli i Arkanđeli
Svi, što ste se pridružili:

Pomozite nam kod proslave
Božanstvene Euharistije!

Čini se, da doista Anđeli lebde četimice na tom mjestu, dok golemo mnoštvo, pod dojmom svečanosti ovoga časa, odgovara zanosnom pobožnošću:

»*Nek živi Isus u svetom Sakramentu,*
Nek živi Isus naš Gospodin,
Nek živi Isus, poklona vrijedni Bog,
Nek živi Isus, naša ljubav!«

Usred pjevača oni hodočasnici, koji se žele pričestiti, sabrani u molitvi strpljivo čekaju svoj čas. Dr. Fischer piše: »Zamoljen od brojne čete vjernika, koji su preko dva sata čekali pod najvećom pripekom sunca, da im podijelim svetu Pričest, popeo sam se na oltar s radošću i srećom mladog đakona, koji se prviput u svom životu može dotaknuti tijela Našega Gospodina. Odakle i u meni ova radost? Ah! Fatima je posebno mjesto milosti! Ovdje je sve različito od svakidašnjeg života!

Idem naprijed sa svetim ciborijem. Puk se stavlja u red, pustivši slobodan prolaz. Svi: muževi, žene, djeca, građani i priprosti seljaci, svi padaju na koljena u prah, u blato, gdjegod se baš našli, kad im se približava euharistijski Bog . . . Bili su u velikoj brizi, da ne bi ponestalo čestica, te sam sa svih strana čuo tihi šapat: »Oče, Oče!«

Ja se divim ovoj vjeri! Divim se gladu za Isusom! . . . Divim se ovoj uzajamnoj ljubavi! Koliko su se brinuli, da nitko ne ostane bez sv. Pričesti. Toga su dana podijelili preko 25.000 sv. Pričesti.

Slijedećeg listopada bilo ih je još više: oko 30.000. 13. svibnja 1931. u 3 i po sata postigao se dosada najveći broj od 33.000. Ukupni broj sv. Pričesti podijeljenih u svetištu na dane proštenja kroz 4 godine (1928.—1931.) nadilazi 365.000. Za obične dane imamo poprečni mjesečni broj 1000 do 1200.

Nije bez razloga pisao Dr. Fischer: »Najljepši prizor, kojemu sam se divio u Fatimi, bio je pogled na Isusa, gdje u svećenikovu čestičnjaku prolazi kroz mnoštvo svojih vjernika i svojih bolesnika, što gladuju i žeđaju za njegovom ljubavlju, i gore od želje, da ga prime u presvetom Sakramentu.«

Najveće slavlje Fatimske Djevice.

Baš je astronomijsko podne. Bijaše to blagoslovljeni čas ukazanja Gospinih. To je čas najvelebnijih i najganutljivijih vjerskih prizora, kojima tko može prisustvovati na ovoj zemlji.

Priređuje se procesija ili prenos čudotvornog kipa iz kapele ukazanja na oltar, gdje se služi sv. Misa za bolesnike. U kapeli četiri »Službenika N. G.« dižu nosiljku s kipom na pleća, i ophod se uređuje. Najprije idu skauti, koji su stajali uzduž ceste među golemim mnoštvom, što se tiska, da izbližega vidi presvetu Gospu te joj govore, kad se ona iznova pojavljuje među njima. Slijede brojne zastave raznih hodočašća, koje se viju u zraku; onda dolazi kler i čudotvorni kip; lagano, veoma lagano kreće se dalje.

Dr. Fischer pripovijeda: »Tek što se Madona pojavi u sjajnom sunčanom svijetlu, stane padati na nas kiša od ruža, kakve nisam nikad vidio u svom životu. Kip i svi koji su naokolo, za tili su čas posve pokriveni ružama . . . Pa ipak ove ruže ne rastu u ovom šumskom kraju. Hodočasnici ih nose sa sobom za ovaj svečani čas. Ova će okolnost njihovu uslugu učiniti još milijom prelju-

beznom Djevičinom Srcu. Još se nismo umirili od ove uzbuđenosti, prouzročene od kiše ruža, kad mi prijateljski glas prišapne u uho: »Gledajte otraga!« Ogledasmo se i kao da smo bili preneseni u neizmjerno polje snijega. Sva dolina, od najnižega mjesta, gdje se nalazio ophod, pa sve do krajnjega ruba, bijelila se u blistavilu podnevnog sunčanog svijetla i u sjaju rubaca, kojima su deseci hiljada hodočasnika mahali pozdravljajući Djevicu. Bijaše to novi velebni prizor, što ga može pružiti samo »Cova da Iria«. Sa svih strana orilo se: »*Utočište grješnika! Zdravlje bolesnih! Majko milosrđa! Naša Gospo Fatimska!*« Nisu mogli približiti se svi čudotvornom kipu, ali njihovi pozdravi preletješe prostor i lebdijahu poput anđeoskih četa okolo Majke zajedno sa srcima djece. Oh! divne li »Cova da Iria«! Kad ne bi već postojala, trebalo bi je stvoriti!

Stadij, gdje Marija danas slavi svoje triumfe, veliki je amfiteatar, što ga je priroda sagradila u »Cova da Iria«. Tu kao nigdje drugdje prima zanosne ovacije Zatornica grijeha i pakla, neoskvrnjeni Ljiljan djevičanske čistoće, Kraljica neba i zemlje, Ona, koja je ugušila sve herezije na cijelom svijetu.

Još je trajao taj neprispodobivi prizor, procesija je lagano napredovala, dok je snijježno bijeli rupci ne okrenuše, kad isti prijateljski glas upozori mene stranca: »Pazite! Sada sve plače! . . .« I doista, kao da je magnetska struja, polazeći sa čudotvornog kipa, elektrizirala svu ovu množinu, uzvišena ju je groza potresla, i nemoćna, da na drugi način izrazi svoja čuvstva, zaplače.

Gledam naokolo, u blizini i na daleko; doklegod seže moje oko, vidim suze u očima svijų, suze u očima žena, muževa, svećenika, suze u očima biskupa, koji odozgor sa tribune dočekuju Presvetu Djevicu . . .

Neka mi protumači, tko to može, ovaj sveopći plač! I da su jedine žene plakale! Ali bilo je muževa na hiljade i hiljade, kojima se duša posve razlila u suzama: to je vanredan prizor! Ja sam ga vidio samo jedamput u svom životu, 13. svibnja 1929. u »Cova da Iria«. Fatima je svetište uistinu jedino u svojoj vrsti. Samo je jedna Fatima na svijetu.«

Bolje ćemo razumjeti taj sveopći plač fatimskih hodočasnika, ako uz južnjačku čuvstvenu ćud Portugalaca istaknemo osobito onaj golemi kontrast između nesnosnog jarma, što su ga slobodni zidari onamo od g. 1910. nametali portugalskom, do dna duše katoličkom narodu, te između naglog preokreta i divnoga duhovnog preporoda, što ga je sama Fatimska Gospa od Ružarja svojim ukazanjima i drugim čudesima inaugurirala u toj zemlji. »Prst Božji«, koji se ovdje bjelodano vidi i osjeća, ganuo je tvrda muška srca, dapače i bezvjerska srca premnogih neprijatelja Crkve i opametio ih je barem utoliko, te bi držali za okrutno svetogrđe progoniti još i dalje taj vjerni narod, koji se sada osjeća presretnim te lije suze radosnice, što je po tolikim čudesnim pa i ličnim doživljajima na sebi iskusio materinsko Srce predobre nebeske Majke. I ta sveta radost u katoličkim srcima prelazi također u druga srca i u sve udove istoga tajinstvenog tijela Crkve, pa zato nalazi tako divnog oduška u javnim vjerskim manifestacijama. Tu se krasno ispoljuje katolička uzajamnost i općinstvo svetih.

Misa za bolesnike.

Blagoslovljena Gospa u triumfu ulazi u prostorije za bolesnike koji, ležeći na bolesničkim kolicima ili sjedeći na klupama pod privremenim šatorima, upiru u nju pogled, pun ponizne molbe. Onda se Gospin kip postavlja kraj oltara na uzvišenom mjestu. Sav puk pjeva od početka svete Mise do Vjerovanja.

Onda propovjednik opominje vjernike, da sjedine svoje molitve s molitvama biskupa celebranta za obraćenje grešnika i prema nakani prisutnih bolesnika i svih onih, što su ih preporučili u molitve fatimskih hodočasnika. Za te se nakane moli i krunica.

Iza sv. Mise slijedi blagoslov sa presvetim Sakramentom za pojedine bolesnike, primljene u to odjeljenje, a to su samo najteži bolesnici. U svibnju g. 1930. bilo ih je 239; g. 1928. više od 400, između kojih liječnici bijahu 285 označili kao neizlječive. Često je prisutni liječnik upravitelj morao stotinama drugih uskratiti prijemnu svjedodžbu...

Naš Gospodin, što Ga nosi biskup, prolazi kroz redove bijednika uz ljubeznu pratnju »Službenika i Službenica Naše Gospe« i blagosivlje svakoga napose... Kolika revnost u njihovim pogledima i molitvama! S njima se i za njih moli sav puk.

Sa visine jedne tribune svećenik, obično Dr. Marquez Dos Santos, podravnatelj biskupskog sjemeništa, recitira pred mikrofonom zazive, što ih je Msgr. biskup Leirijski točno propisao:

— *Gospodine, mi te ljubimo.* —

I ogromna jeka, poput grmljavine, ponavlja isti zaziv, što se izvija iz 300.000 srdaca.

— *Gospodine, mi Te ljubimo.* —

Drugi i treći puta ponavlja se zaziv uz sve veću i neopisivu gorljivost. Slijede na isti način svi drugi zazivi. Taj se obred svršava blagoslovom, podijeljenim svemu puku. Iza toga bude propovijed, koja je ujedno oproštajni govor, te se svečani dan završuje ponovnim prenosom čudotvornog kipa u kapelicu. Sada čast prenašanja pripada »Službenicama N. G.« Zanosno je veselje puka jednako ili još veće nego kod prve procesije. Diže se, da tako reknem, do ekstaze svaki puta, kad se raširi vijest o čudesnom događaju.

»Zdravlje bolesnih« i »Utočište grješnika«.

Bjelodano je, da se tako zanosna revnost ne bi mogla protumačiti, a još manje održati bez trećega faktora, što sam ga prije istakao: bez nesvojevoljne propagande neprijateljskih sila i bez moćnog utjecaja crkvenog autoriteta po autentičnoj istrazi i izjavi vrhunaravnog značaja ukazanja. A taj je treći faktor stalno i sve očitije djelovanje nebeskih moći vanrednim tjelesnim ozdravljenjima i divnim duhovnim obraćenjima, što ih s pravom zovu »moralnim čudesima«.

Trideset posljednjih stranica lijepe knjige istog autora »La Meraviglie di Fatima« zorno opisuju preko 12 vanrednih ozdravljenja, što ih je ravnatelj »Ureda za konstatacije«, Dr. Pereira Gens, uz pomoć svojih liječnika-asistenata i u prisutnosti mnogih drugih liječnika točno i svestrano istražio i odobrio kao činjenice, koje nadilaze prirodne sile.

I ovdje se moramo diviti organizacijskom taktu Msgr. biskupa Leirijskoga, koji je na prošteništu već sagradio jednu elegantnu i prostranu bolnicu. S vremenom će pridoći i druga bolnica. Tako će biti posebna bolnica za muške bolesnike i posebna za ženske. Značajni su i ovi napuci biskupovi od 31. svibnja 1928. za bolesnike.

»Preporučujemo, da bi se najveća ljubav iskazivala prema bolesnicima:

1. »Službenici N. G.« neka prenose u nosiljkama ili u prikladnim kolicima one, koji ne mogu hodati.

2. Bolesnici neka se upute na »Ured za konstatacije«, gdje će ih liječnici istražiti, a prednost imaju kod upisivanja oni, koji sobom nose liječničku svjedodžbu.

3. Kad se bolest pronađe, bit će povjereni gospodi »Službenicima«, koji će im posvetiti svu moguću brigu i pažnju.

4. »Službenici« i liječnici, podvornici i skauti vršit će svoju službu iz ljubavi prema Našoj Gospi, bez ikakve odštete.«

Očevidac Dr. Fischer svjedoči: »Kad u Fatimi ne bi bilo drugog dobra osim ove čiste ljubavi prema bolesnicima, koja se pokazuje to većom i to nesebičnijom, što više pomoći treba bijedni bolesnik: već sama ova ljubav bila bi više nego dovoljni razlog da rečemo: »Uistinu, ovdje je prst Božji!«

Isti se usklik otimlje čovjeku na očigled raznih moralnih čudesa ili obraćenja velikih grješnika, koji sami svjedoče za divni preokret u svojoj duši, otkada su došli u Fatimu. Čas prije još bezvjerac i porugljivac, pada tu na koljena, moli se i ustaje kao vjernik i pokornik. — Trgovac lisabonski, koji još nije ni kršten, naočigled tih vjerskih prizora i zanosne pobožnosti k presvetom Sakramentu i bl. Gospi, svesrdno moli svećenika, »da ga ispovjedi i pričesti, a onda da ga i krsti«. Tako je neuk, da ne zna ni reda svetih sakramenata. — Drugi bolesni momak zna o vjeri samo da je kršten, a misleći da je sveta čestica pilula za lijek, primi je bez ispovijedi, dok ga ovim povodom temeljito ne poučiše najprije u nužnim vjerskim istinama. — Bio je iz kraja, gdje nije bilo svećenika, i muž, koji se sa svojom ženom posljednji puta ispovjedio prije 39 godina prigodom vjenčanja. Došli su samo za to da ispune zavjet, i tu istom saznadoše za potrebnu ispovijed i pričest. — Tuberkuloznom čovjeku, što je živio u civilnom braku bez vjere te nije htio ni čuti za ispovijed, preporučiše, da se napije »vode Naše Gospe«. To učini, i sutradan se ispovjedi te veoma pobožno preminu iza malo dana. — Sušičavog 35-godišnjeg Marijana dos Santos, koji nije htio vidjeti ni svećeničke sjene, preporuči jedna pobožna gospođa 13. II. 1930. Gospi Fatimskoj obećavši, da će oglasiti milost u »Glasu Fatimskom«, ako sam zaište sv. sakramente. I doista, 20. II. bolesnik sam zatraži svećenika, te je 3 dana poslije umro u najboljem duhovnom raspoloženju. — Drugi umirući naglo popusti u svom otporu protiv sv. sakramenata, čim je primio medaljicu N. G. Fatimske.

Razumijemo onda, zašto u Portugalskoj na sva usta priznaju: »Kamogod Ona (Fatimska Gospa) uđe, postaje Misijonarka«. Toj nebeskoj »Misijonarki« duguje sva Portugalska svoj duhovni preporod i praktično kršćanstvo.

I. P. Bock D. I.

Korporacijski uređeno društvo

(Sintetički prikaz rješenja socijalnog pitanja prema direktivama okružnice »Quadragesimo anno«)

TKO se malko zadubio u kršćansku filozofiju, lako će opaziti, kako iz nje logičkom silom slijede načela kršćanskoga socijalnog sustava, što ga je dosele kao prvi i valjda jedini izradio genijalni o. Heinrich Pesch D. I. i nadjenuo mu ime solidarizma. Gotovo jednakom silom može se reći, slijedi opet u samom solidarizmu baš korporacijski uređeno društvo. Svrha je ove radnje prikazati taj korporacijski sistem, koji ćemo obraditi u tri etape. Najprije ćemo prema Coyne-u[1] iznijeti značajke solidarizma, zatim prema papinoj okružnici »Quadragesimo anno« i njezinim komentatorima pokazati, što se ima razumjeti, kad se govori o korporacijama i korporacijskom uređenju, te napokon izvesti u glavnim potezima jedan od posve praktičkih nacrta, kako bi se konkretno provelo to uređenje.

I. dio: Značajke solidarizma.

»Civitas Dei«, organska povezanost krštenih duša ne samo po općinstvu svetih nego i po društvenim odnosima i državnim uređenjima, bila je idealom kršćanskoga srednjega vijeka. Karikatura toga ideala nalazi se po raznim povijestima, gdje se veli, da u srednjem vijeku čovjek pojedinac, »ličnost« nije značio ništa, nego se utapao u zajednici, a da je tekovina novoga vijeka »oslobođenje« te ličnosti čovjekove od nedostojna »robovanja«. Luter je zaista izvadio pojedinca čovjeka iz »grada Božjega na zemlji« u vjerskim stvarima tražeći za svakoga pravo biti zadnjom instancijom i vrhovnom normom u vjerskim i moralnim pitanjima te zabacujući »civitatem Dei« — vidljivu Kristovu Crkvu i njezin auktoritet, kojemu bi se imao podvrći pojedinac. U »modernom« žargonu isto rečeno: dok se u katolicizmu pojedinac »utapa« u toj Božjoj zajednici, dotle je pseudoreformacija pojedinca »oslobodila« veza, koje su ga s njome vezale, i učinila od njega »nešto«. Kad je tako pukla jedna od najjačih veza, kojima se vezao i obuzdavao neobuzdani individualizam, počele su pucati pomalo i druge: Kant je emancipirao znanost i zastupnike znanosti, izvadio pojedinca iz idejne zajednice, u kojoj su vjera i znanost zajedničkim silama izrađivale jedinstvenu sliku života i svijeta; kolovođe francuske revolucije dobivši u ruke političku vlast, a vlasnici raznih poduzeća po industrijskim krajevima Evrope (Engleska, Belgija, Ruhrgebiet) gospodarsku silu pobrinuli se za to, da

1 Vidi »Studies«, June 1934., str. 194. sqq. (članak: Corporative organization of Society).

praktički pokažu, kako se pojedinac »oslobodio robovanja« zajednici i postao ne samo »nešto« nego upravo sve. Pojedinim je poduzetnicima glavna i jedina svrha bila »Geld machen« — doći do što više novca bez obzira na ikoga, jer je pojedinac »oslobođen« sviju veza, što bi ga spajale i obvezivale prema ikakovoj zajednici, »oslobođen« sviju obzira prema svojemu bližnjemu, o kojem je vodio računa samo toliko, koliko je bio podesan, da ga iskoristi za svoj cilj — za sticanje. Dakako da je tim gospodarskim liberalizmom i slobodnom konkurencijom stvoren nemoguć položaj slabijega malog čovjeka, koji je kao i uvijek sačinjavao većinu ljudske zajednice, te je moralo doći do reakcije.

Najizrazitije i najvažnije od tih reakcija, što se razvile do cijelih zaokruženih teorija, svakako su »znanstveni« socijalizam, kojega su roditelji Marks i Engels, te katoličke socijalne škole, što pomalo dovedoše do zaokruženoga sistema — solidarizma.[2] Na pretjerani individualizam gospodarskoga liberalizma reagira marksizam kao protivna krajnost — kolektivizam, a solidarizam kao zlatna sredina — sinteza individualizma i kolektivizma.

Prema individualizmu[3] ljudsko je društvo tek kolekcija izoliranih, samima sebi dostatnih i nikomu drugomu osim samom sebi odgovornih (autokratskih i autonomnih) pojedinaca, koje drži na okupu čisto izvanjski i mehanički vez. Oni su dakle poslagani kao marke u albumu ili kao horda, koju drži na okupu samo časovita korist. Svaki pojedinac čuva stoga svoju potpunu slobodu bez ikakva obzira na druge. Tu neobuzdanu slobodu podupro je individualizam još Darwinovom »borbom za život« (struggle for life), prema kojoj se malo pomalo nesposobnije i nevrijednije ništi, a preostaju samo savršeniji pojedinci i nose napredak. Tako individualizam postavlja kao vrhovnu dogmu gospodarskog sustava: glavni cilj i predmet ekonomije mora biti privatni dobitak pojedinčev. Svakoga pojedinca treba sasvim prepustiti njegovoj spretnosti i, ako se država ne miješa u taj njegov posao, svijet će postići maksimum svojega blagostanja i harmonije. To je jedan ekstrem, koji se nije dakako nikada posve dosljedno proveo u život, jer se i previše protivi realnosti i ljudskoj razumnoj prirodi. Ali ipak se toliko prakticirao u prvoj polovici prošloga stoljeća, da je izazvao kao reakciju drugi ekstrem — i tu se ispunila ona stara »les extrêmes se touchent«, — kolektivizam, kojega je klasičkim teorijskim zastupnikom marksizam, a praktičkim — boljševizam.

Ako je kod individualizma pojedinac i njegova sloboda bila »eins und alles — sve i sva«, to je kod kolektivizma zajednica sve i sva. Pojedinac je za kolektivizam nešto, što se može razumjeti,

2 Kratak, a dobar pregled toga razvitka daje Coyne, l. c., str. 186—190., ili dalla Torre (Le aspirazioni corporative dei cattolici e i documenti pontifici) u posebnom broju »Vita e pensiero« (Maggio 1934.), koji sav radi o korporacijama.

3 Vidi Coyne, l. c., str. 190. sqq.

čim se može računati samo po zajednici. Koliko on vrijedi, koliko će imati slobode i prava — sve zavisi samo i jedino od koristi, što je od svega toga ima zajednica, koja se kao jedini vlasnik svega i brine za sve pojedinčeve potrebe: hranu, odijelo, stan. Pojedinac je kotačić u stroju, koji sam za se uopće nema nikakova smisla, a prema tome ni samostalne funkcije. Odatle je jasno, veli s pravom Coyne, da je svaki dosljedni kolektivizam logičkom silom ateizam, negacija svega natprirodnoga, negacija duhovnosti i neumrlosti duše. Jer, čim se priznaju te vrijednosti, odmah se mora priznati i to, da svaki pojedinac nosi u samome sebi svrhu, koju mora i socijalni poredak poštivati, svrhu, kojoj na koncu konca mora da i društvo posluži tek kao sredstvo. »Ako je inspirator individualizma hladni i proračunati razum, tad je toplo i meko srce rodilo kolektivizam.« Ali on se rodio kao reakcija »nesposobnijih« u životnoj borbi protiv »sposobnijih« pa je stogao znao biti i te kako hladnokrvan, proračunat i okrutan u biranju sredstava te je možda još i gore okaljan okrutnošću i zločinstvom od samoga individualizma.

Kako se dakle vidi, nijedan od njih: ni individualizam ni kolektivizam nije ljudski, jer čovjek nema samo razum, a nema ni samo srca, te ga stoga ne može da shvati ni racionalista ni sentimentalac, nego samo realista, koji zna, da i glava i srce imaju svoje opravdane zahtjeve: da čovjek ne može osnovati srećna života u zajednici niti na samom hladnom pravu, a niti na samoj toploj ljubavi, nego na zdravoj sintezi jednoga i drugoga. Takav eto realista jest kršćanski solidarizam, koji se osniva na ispravnom i potpunom shvaćanju čovjeka, kako nam ga daje skolastička filozofija — »philosophia perennis«.

Ta sinteza, koja uvijek nastoji potpuno uhvatiti realnost i srećno povezati u jedno po dvije krajnosti, udara svoj pečat svim osnovnim načelima solidarizma. Odmah prvo osnovno načelo priznaje neki dualizam u čovjeku. Čovjek je prema toj nauci osoba, i to je dostojanstvo vrijednije od svega, što je god na ovom svijetu: tim, što je čovjek osoba, slika je Božja, podložan samo Bogu kao cilju, na koji mora težiti, i kojemu će jedinomu odgovarati za to, kako je nastojao oko toga cilja; tim, što je osoba, koja ima posve autonomni cilj, što ga mora postići odgovoran direktno Bogu, dobiva čovjek neovisno od svakoga stvorenja sva ona prava, svu onu slobodu, svu onu nezavisnost, koja je potrebna za to, da postigne svoj cilj. Zbog toga cilja ima čovjek pravo na nepovredljivo pravo privatnog vlasništva, pravo na slobodu udruživanja, pravo na autonoman obiteljski život, pravo na odgoju neovisno od nadređene ljudske zajednice, od države. S tima i sličnim pravima pojedinčevim nema država prava raditi, što ju je volja: ukidati ih, bez važnih i dovoljnih razloga stezati i sl. Za ta prava polagat će račun svaki pojedinac sâm Stvoritelju svome, a s njime još samo ona vlast, koja je od Boga postavljena za to, da čuva i brani dostojanstvo ljudske osobe i osobna prava čovjekova — Crkva.

Ali, veli isto načelo, što ga upravo klasički pregnantno i jasno stilizira »Code social« odmah u uvodu[4], čovjek nije samo osoba, nego i pojedinac, član zajednice. On, štoviše, treba zajednicu, da mogne razviti svoju osobnost, i stoga je u mnogom obziru podložan zajednici; stoga mora žrtvovati mnogo i mnogo svoje lično dobro radi općega, mora iz obzira prema zajednici povući među i svojoj slobodi i ostalim osobnim pravima: on n. pr. ne smije govoriti ili pisati svega onoga, što bi fizički bio kadar. Njegova je moralna dužnost dragovoljno se pokoriti auktoritetu zajednice u stvarima potrebnim za opće dobro i baš tim podvrgavanjem on ne samo da ne gubi ništa od dostojanstva svoje osobnosti, nego pače dobiva. Ali što onda, ako pojedinci, ako možda čak i većina pojedinca u kojoj zajednici nema dovoljno toga socijalnoga osjećaja«? Može li onda zajednica preuzeti ulogu njegove savjesti pa silom iznuditi pokornost? Tu se nalazimo na dnu socijalnoga problema. Jer pokušaj države učiniti ljude moralnima redovito se izjalovi, ako možda ne urodi i gorim zlom, a osim toga državna sila vrlo lako prijeđe međe dopuštenoga joj zadiranja u najsvetija prava čovjekova, i tako nastaje pitanje, pravo socijalno pitanje: kako da se nađe zlatna sredina između krajnosti: individualizma i kolektivizma? I eto tu dolazi sa svojim odgovorom solidarizam, koji je najljepši izraz dobio u »Quadragesimo anno«, gdje se neprestano i dosljedno ističe: individualni i socijalni značaj vlasništva, indvidualni i socijalni značaj rada te iz toga izvodi kao konkretna konzekvencija nauk o ljudskom društvu kao moralnoj organskoj ustanovi, rasčlanjenoj dalje u više prirodnih, a ne umjetno stvorenih, manjih organizama ili »staleških korporacija«.

Tako nam eto prvi osnovni princip solidarizma pokazuje pravu svrhu korporacijskog uređenja: pomiriti individualistički i kolektivistički princip, omogućiti što bolju njihovu sintezu, ukloniti njihove međusobne sukobe.

Drugo osnovno načelo solidarizma jest nauk o staležima. Stalež je po kršćanskoj nauci ujedno izvor ljudske jedakosti i nejednakosti — dakle i opet načelo, koje nosi na sebi pečat sintetiziranja, izmirivanja dvaju krajnosti. Stalež je put, kojim Bog pojedinca čovjeka želi da vodi do njegovog uzvišenog cilja. Stoga je po sebi zapravo svejedno, kojemu staležu pojedinac pripada: bio on sudac ili vojnik, seljak ili krojač, ministar ili pometač, posao, što ga obavlja, ima s obzirom na čovjekovu osobu jednaku vrijednost, jer je svaki od njih kadar da stekne čovjeku vječnu sreću i vječnu vrijednost. Stalež je svaki, bio on odličan ili neugledan, samo toliko vrijedan, koliko je uistinu putem, kojim Bog želi, da ja idem kroz ovo par godina zemaljskog putovanja, kako bih što bolje upotrijebio svoje vrijeme, talente i sile. Posao, što ga obavljam, sporedne je važnosti za izgradnju vlastite ličnosti, koja je naj-

[4] »Code social. Esquisse d' une synthèse catholique«, »Spes« — Paris 1928., Introduction I. L' homme et la Société.

većom vrijednosti; za tu izgradnju važan je zapravo tek način, kako ja svoj posao obavljam. Ali svaki posao ne daje jednako ljudskoj zajednici, te stoga pojedini staleži imaju razni položaj u ljudskom društvu — staleži su izvori nejednakosti. Društvo je kao organizam, u kojemu ima raznih funkcija, i stoga mora biti u njemu podjele rada. No, ako je tako, onda je jasno, da nema razloga, štoviše, da je upravo skroznaskroz naopako, neprirodno i neopravdano, da staleška razlika stvara jaz između ljudi, da stvara »klase« i »klasnu borbu«, te posve nesocijalne pojave u modernom društvu, kako je to pokazao već i Menenije Agripa na Mons sacer za one glasovite »secessio plebis in montem sacrum«. Stoga solidarizam ide za tim, kako bi korporacijskim uređenjem ljudskoga društva pojedine staleže međusobno organski povezao i tako zatrpao jaz između njih; stoga urgira staleške korporacije, koje sačinjavaju oni, što su staleški međusobno povezani i unakrštava i prekida demarkacionu liniju, što teče između poslodavaca i radnika odnosno namještenika. Pri tomu ne ide u prvom redu za gospodarskim dobrima nego za socijalnim ciljem.

Treće osnovno načelo kršćanskoga solidarizma jest: da socijalni život bilo koje zajednice ne smije biti sav koncentriran u državnom aparatu. Naprotiv treba da bude decentraliziran, da bude poput kvasca raširen po cijelom društvenom tijelu, kako bi prožimao sve članove društva: pojedince, udruženja ili korporacije i napokon samu državnu vlast. To je ono, što Ušeničnik u svojem katekizmu »Socijalno pitanje«[5] zove »socijalna svijest« i »socijalna savjest«. Jer, ako država sve socijalno djelovanje i svu odgovornost za nj preuzme na se, tad se pojedinci osjećaju posve neodgovornim, postaju individualiste i ujedinjuju se u »klase«, koje su samo individualizam ili egoizam dignut na viši stepen. Radi se, kako vidimo, i opet o zlatnoj sredini između individualizma i kolektivizma, koju treba da pogodi korporacijsko uređenje društva. »Quadragesimo anno« govori o toj stvari tako jasno, da nitko pametan ne može više ostati u sumlji.

U ljudskom dobro uređenom društvu treba da se provede stupnjevita organizacija: najprije valja pustiti inicijativu pojedincu, zatim treba da se pojedinci prema potrebama i međusobnoj povezanosti, što ih diktira sam život sa svojim zakonima, povežu u manje društvene jedinice — korporacije, koje će opet imati vlastito zakonodavstvo (autonomiju), a onda dolazi država, koja će sve to popunjavati, podupirati i upravljati imajući pred očima opće dobro, koje je njezina briga. Tako se onda individualizam i kolektivizam prožimlju harmonijski, sila i snaga jednoga i drugoga dobro je iskorišćena, koliko se samo dade: njihov bismo put i njihovo kretanje najbolje označili možda s dva trokuta, što ih dobijemo, ako paralelogram rastavimo u trokute povukavši jednu

[5] Ušeničnik, Socijalno pitanje, Knjižnica »Novi Život« — Zagreb 1934., pit. 229. i 230.

dijagonalu. Pođemo li odozdola od pojedinca bit će individualizam najjači, iako ne bez svakoga kolektivizma t. j. bez svake socijalne, društvene savjesti i svijesti; na vrhuncu, gdje se nalazi državna vlast, sasvim je obratno t. j. individualizam približava se ništici, a kolektivizam odnosno briga za društveno, opće dobro gotovo je sve, dok u sredini, koja nam označuje korporacije, dolazi do izjednačivanja jednoga i drugoga.[6]

II. dio: Bitni elementi korporacijskoga sistema.

Pošto smo tako pokazali tlo, na kojemu jedino niče logičkom konsekvencijom korporativizam, ogledat ćemo sada sam korporacijski sistem. O tom sistemu nastala je već cijela literatura, a nastale su, dakako, već i razne kontroverzije.[7] Prema svrsi ovoga članka mi ćemo ostavivši po strani prijeporna pitanja iznijeti samu ideju korporacijskoga uređenja, kako je zacrtava

[6] Španjolski sociolog Noguer S. I. veoma ističe zbog toga *autonomiju* korporacija u »Razon y fé«, marzo 1934. (članak: Régimen corporativo), str. 300. — Coyne navodi još dva osnovna načela solidarizma, naime: *vrijednost čovjeka*, koja se ne da mjeriti vrijednošću bilo koje materijlne stvari, i *hijerarhiju vrijednosti* kako individualnih tako socijalnih, koje su jedna vrijednija od druge same po sebi bez ikakove ovisnosti o tom, kako ih i koliko cijene bilo pojedinac bilo zajednica. Međutim ta su načela zapravo već sadržana u navedena tri ili barem logički iz njih slijede.

[7] Kontroverzna pitanja obrađivana su napose u člancima po raznim listovima. Članaka uz encikliku »Quadragesimo anno«, napose o korporacijskom sistemu toliko je već, da je prema v. Nell-Breuningu izbrajati ih »ebenso zwecklos wie untunlich«. Osobito se istaknuli o. Noguer S. J. u Španjolskoj, koji je objelodanio mnogo toga u »Razon y fé«, te o. v. Nell-Breuning S. J. u Njemačkoj, koji je neobično mnogo pisao po raznim listovima (osobito u »Stimmen der Zeit«, »Schweizerische Rundschau«, »Linzer Quartalschrift-u« i t. d.). U Francuskoj donosi vanredno dokumentirane i temeljite članke »Dossiers de l' Action populaire«, a od vremena do vremena i »Etudes«. U Italiji osim »Civiltà cattolica« koje ne treba ni spominjati, milanski »Vita e pensiero« poklanja cijeli svibanjski broj o. g. našemu pitanju: »Numero speciale dedicato all' organizzazione corporativa della società«. Od djela dolaze u prvom redu u obzir komentari u »Quadragesimo anno« kao v. Nell-Breuning, Die soziale Enzyklika, Katholische Tat Verlag — Köln 1932., koji se za cigli mjesec dana raspačao u 3000 primjeraka, premda je to cijela omašna knjiga; komentari izdanja »Spes«; zatim na pr. van der Velden, Die berufständische Ordnung, Idee und praktische Möglichkeiten, Kath. Tat Verlag, Köln 1932.; isti izdavač, Wirtschafts - und Sozialpolitik in der berufständischen Ordnung, Bachem — Köln 1933.; Retzbach, Die Erneuerung der gesellschaftlichen Ordnung, Herder, Freiburg i. B. 1932., Brèthe de la Gressaye, Le Syndicalisme, l' Organisation professionelle et l' Etat, Paris.

»Quadragesimo anno«, a upravo klasički tumači o. Nell-Breuning S. I. u svojemu opširnom i temeljitom komentaru.[8]

G. 1929. držao je tadašnji njemački nuncij, a sadašnji kardinal državni tajnik Pacelli na 68. njemačkom katoličkom danu u Freiburgu govor, u kojem je između ostaloga istaknuo kao jedan od najsavremenijih zadataka današnjega katolicizma »nastojanje isplivati iz klasne borbe i proverati se do složne suradnje staleža.« Time su nam dani svi pojmovi i točno označen smisao korporacijskoga preuređenja ljudskoga društva: Danas je pred nama klasno društvo sa svojom klasnom borbom, a mi treba da idemo za staleški raščlanjenim i uređenim društvom, u kojem će složno raditi svi staleži.

Pojmovi, što ih valja razjasniti, jesu ovi: klasno društvo, klasna borba, staleži i staleške korporacije. Da ih dakle pojedince ogledamo i odredimo!

Ponajprije klasno društvo i društvene klase! Kako je bilo gore rečeno, od reformacije amo počeo je sve više i više jačati individualizam, koji čovjeka jednostrano shvaća, te je razbio društvenu povezanost među ljudima. Ostala je bezlična masa; milijuni žive u ljudskom društvu kao atomi, koji lete svaki svojim putem po posudi punoj plina. Kohezije, koja bi ih povezala u stalan i pravilno izgrađen kristal, nema više. Organizam se raspada tako, da su prestale djelovati organske sile. Ali ipak i među tim atomima ima sila, koje su još ostale i koje sad to jače djeluju — čisto anorganske mehaničke sile, što nastoje napraviti nekakav red i poredak prema mehaničkim zakonima. Među tim silama bit će redovito osobito jedna, koja se pokazuje najjačom, naime sila — teže. Što je ta sila teže u društvenom životu, nije teško pogoditi onomu, koji ima otvoreno oko za današnji društveni život. Beskućništvo, neimaština jest ono olovo, koje čovjeka vuče na dno ljudskoga društva, a što koji čovjek više ima, to se više penje i više znači u njemu, to više može gospodarski, kulturno pa i politički. Tako nastaju dvije naslage, kojih ne spaja nikakova zajednička organska sila, između kojih prestaje svaka životna cirkulacija. One se sastaju tek kao posjednici kapitala ili proizvodnih sredstava i kao nudioci radne snage, da zajedničkim silama stvaraju. To po sebi još ne bi bilo nikakovo zlo: ako se kapital i rad lijepo slažu, bit će zadovoljnim nosiocima društvenoga života i napretka. »Nec res sine opera, nec sine re potest opera consistere — niti može kapital bez rada, niti rad bez kapitala opstati« rekao je Lav XIII. i klasički izveo u »Rerum novarum«, a isto to još jasnije opetovao Pijo XI. u »Quadragesimo anno«. Jedno je upućeno na drugo, pa bi mogla i morala među njima nastati organska veza. Ali nesretni individualizam kao egoizam pretvara ta dva suradnika: kapital i rad, poduzetnika ili posjednika proizvodnih sredstava i beskućnika radnika u dva neprijatelja, dva borca, antagoniste.

Tako se eto po sebi gospodarska podjela kapitala i rada pretvara pomalo u društvenu podjelu: društvo se pomalo nađe podijeljeno u dva velika takmaca, koji nisu organskim silama kao dva organa izrasla i nikla iz samoga ljudskog društva, nego kao gomile ili hrpe međusobno nepovezanih pojedinaca stvorene iracionalnim mehaničkim faktorima. Ti pojedinci mehaničkom silom teže (beskućništva) podijeljeni su u dva tabora, koji se sastaju na tržištu ljudskoga rada kao kupac i prodavač ili nudilac.

Da čovjek bude prisiljen radom svojih ruku zarađivati svakidašnji kruh, jer nema drugih izvora za vlastito uzdržavanje, to još nije nikakovo zlo niti ponizuje njegovog ljudskog dostojanstva. Ali je zlo i nemoralno, ako u ljudskom društvu taj njegov rad postane jednak robi t. j. ako se njegova vrijednost ne mjeri ama baš bez ikakva obzira na njegovo ljudsko dostojanstvo, ne ocjenjuje kao osobno djelovanje, nego čisto vašarski tako, da ovisi samo o potražnji i ponudi, hoće li ljudski rad biti jevtiniji ili skuplji. A vrhunac toga zla nastaje onda, ako takovo tržište ljudskoga rada, na kojem se vrijednost rada čisto vašarski procjenjuje, dođe u središte ljudskoga društva, ako se cijelo ljudsko društvo pretvori u potraživače i nudioce, u kupce i prodavače ljudske radne snage. Tad je jasno kao dan, da te dvije grupe ljudi, pa bili oni drukčije s ne znam koliko i s neznam kako svetih veza solidarnosti povezani (n. pr. time, što svi pripadaju jednoj Crkvi Kristovoj, da su djeca jednoga te istoga naroda i sl.), moraju stajati i neprestano se sudarati kao protivnici, od kojih će jedni na štetu drugih nastojati što jevtinije kupiti, a drugi što skuplje prodati. Ta protivnost kupca i prodavaoca, potraživača i nudioca nije unijeta tek zlom voljom, nego leži u samoj stvari, i nitko je živ ne će odanle ukloniti: te dvije stranke na tržištu uvijek imaju protivne interese. Stoga ima posve pravo v. Nell-Breuning, kad veli: »Ako bi tko raspisao nagradnu radnju, kako bi se ljudsko društvo moglo što naopakije i što nesrećnije organizirati, tad bi zaista bilo moguće samo jedno nagradno rješenje, naime: grupiraj to društvo oko tržišta ljudske radne snage, i čovječanstvo će skakati po vulkanu.« A eto, to je baš današnja »organizacija« najvećega dijela ljudske zajednice!

Iz svega dosele rečenoga jasan nam je pojam društvene klase i klasnoga društva. Društvena klasa jest skupina ljudi, koja nastupa bilo kao nudilac bilo kao potraživač ljudske radne snage na radnom tržištu, na kojem se s ljudskim radom postupa kao s robom. Klasno pak društvo jest onakovo društvo, koje su mehaničke sile, što su razvezane od individualizma odnosno ljudskoga egoizma dobile glavnu pokretnu snagu u ljudskom društvu, podijelile na kapitaliste i beskućnike ili proletere. Nit je dakle klasno društvo organski uređeno niti su klase organske tvorevine, koje bi organski nikle te organski međusobno povezane tvorile

[8] U narednim izvodima slijedimo njegov gore citirani komentar, 2. izdanje, str. 148—166.

društveni sređeni organizam. Ujedno nam je time dan i pojam klasne borbe: to je neizbježno križanje interesa kupca i prodavaoca radne snage, to neumorno nastojanje dvaju protivnih stranaka na tržištu ljudske radne snage proturati vlastite interese na račun protivnikov!

Tako smo eto u najkrupnijim potezima dali sliku današnjega društvenog položaja u svijetu: na površini društva pliva kapital, a u dubljini se guši beskućništvo; u povoljnoj bojnoj liniji stoje oni, koji imaju, a u lošijoj oni, koji nemaju. Među njima razbojište, na kojem se vodi rat za vlastite interese!

Zadatak dakle današnjega katolicizma i njegovog socijalnog programa jest prema riječima kardinala Pacellija, koje zgodno rezumiraju i cilj, što ga ima pred očima »Quadragesimo anno«, pokazati put i način, »kako ćemo isplivati iz (te) klasne borbe i proverati se do složne suradnje staleža.«

(Nastavit će se.)

K. Grimm D. I.

Nagon (instinkt)

(Jedno zanimljivo poglavlje iz životinjske psihologije)

BITNO svojstvo životinja jest spontano kretanje. To kretanje može čovjek promatrati čisto izvana, a može mu istraživati samu prirodu i uzrok. Ali osim ovoga prvog načina promatrati spontano kretanje, moguć je još jedan: Pitamo naime, čemu životinji to kretanje? Drugim riječima radi se o njegovoj svrsi. Odgovor na to pitanje ne će nam dati studij njegove strukture nego promatranje, kako i zašto ga životinja upotrebljava. Takovim promatranjem ubrzo ćemo opaziti, da svaka životinjska kretnja znači neku korist za samu životinju. Svaka se životinja giblje, ili da poluči kakovu korist ili da izbjegne kakovu štetu. Drukčije rečeno opazit ćemo, kako su životinjske kretnje svršne, i kako životinje svršno djeluju.

Čovjek, koji svršno radi, namjerno ide za ciljem te slobodno bira takova sredstva, koja ga vode k cilju; on je svijestan, da mu je djelovanje svršno, a svijestan je stoga, jer je razumno biće. Uviđa li i životinja, koja svršno djeluje, svršnost svojega djelovanja? Upravlja li i njezin rad razum? Ta ima dosta životinja, koje se mogu svršnošću svojega djelovanja mjeriti s čovjekom, pače ga natkriljuju. Međutim važni nas razlozi sile na to, da životinjama ne pripisujemo razuma. Ali onda moramo prihvatiti jedan drugi princip, koji vodi računa kako o svršnosti životinjskoga djelovanja tako i o čisto osjetnoj prirodi životinja, a to je — nagon (instinkt).

Uzevši dakle kao dokazano — a to se dokazuje u filozofiji — da životinje nemaju razuma, te upotrijebivši podatke, što nam ih daje iskustvo, možemo nagon opisivanjem odrediti ovako: »Nagon je neka sila životinjskih organizama, kojom obavljaju radnje, što imaju za cilj održanje i umnažanje pojedine životinje, bez spoznaje same te svršnosti.« Prema tom određenju dakle tri su bitne oznake nagona: sam unutrašnji nagon, radnje upravljene k cilju i nepoznavanje samoga cilja.

Nas zanimaju poglavito prve dvije oznake: sam unutrašnji nagon i svršno djelovanje, kod kojega treba točno razlikovati nagonske radnje od onih, koje barem donekle traže pojedinačko iskustvo (t. zv. »iskustvene radnje«).

Želimo li nagon protumačiti životinjskom psihologijom i uklopiti ga u nju, tad nam je odgovoriti na ova dva pitanja: 1.) koji su zadnji psihički osnovi unutrašnjega nagona i nagonske radnje i 2.) kakovo nam tumačenje daju ti osnovi.

Sam nagon.

Dr. Altum pripovijeda: »Nekoliko sam godina držao modrovoljku (Blaukelchen) . . . Bila je neobično pitoma, jela mi iz ruke...,

trčkarala po mojem stolu, pače po papiru, po kojem sam baš pisao... Kad najednom u jesen uznemiri se neke noći moj ptić u krleci; glasni »tak« odaje uzrujanost. Počinje bježati po njoj desno lijevo, leprša gore dolje osobito pri mjesečini, raskrvavi si kljunić..., hoće bezuvjetno da ide... Tako to biva jednu noć za drugom, a preko dana je to najzadovoljnije stvorenje, pitomo kao i prije. Nakon nekoga vremena nestaje noćne silovitosti. Cijele zime nema u moje drage ptičice ni traga onom nemiru, dok na početku travnja ne počne noćno bučenje s jesenjom žestinom, a kad ono prestane, vani su stigle modrovoljke.«[1]

Eto nam vrlo lijepa primjera za nagon. Pojavi se iznenada, posve spontano, u posve određeno vrijeme i traje posve određeno vrijeme. Djeluje kod svih pojedinaka iste vrste bez obzira na njihove posebne prilike i to tako silno, da životinja upne sve sile, kako bi ga zadovoljila, pa makar pri tom i zaglavila. Da je ta modrovoljka bila na slobodi, tad bi ta sila proizvela i kod nje kao kod tisuće drugih modrovoljki i drugih ptica cijeli niz radnja, koje bi sve išle za jednim ciljem: odletjeti u toplije krajeve.

Ima mnogo takovih nagona, ali svi se slažu u tome, da su prirođeni i da uzrokuju određene svršne radnje. Tako onda možemo posve općenito opisati nagon kao prirođeni princip, koji ide za određenim svršnim radnjama.

Obično se svi nagoni svode na dva: nagon za vlastito održanje i nagon za održanje vrste. No bolje je to dvoje nazvati zadnjim zajedničkim ciljem svih pojedinih nagona, jer bitnost nagona jest baš u njegovoj konkretnosti (određenosti), kako ćemo odmah vidjeti. Kraj toga ostaje neriješeno pitanje o skladnosti pojedinih nagona u težnji za zajedničkim konačnim ciljem, koja se dade protumačiti jedino svršnošću (finalnošću).

Bit nagona.

Tumačeći nagon moramo prije svega pitati, kojem životu u životinje pripada. Jer životinju određujemo kao »ens vivens et sentiens«; prema tome ona spaja u sebi vegetativni i osjetni život, koji je bitno savršeniji. Razlikuju se time, što je jedan svijestan, a drugi nesvijestan. Kojemu dakle od njih pripada nagon, zavisi o tome, je li ovaj svijestan ili ne.

1. N a g a n i s v i j e s t. Osjetni život sadrži trostruki odnos svojega nosioca (subjekta) prema predmetu (objektu): osjetnu spoznaju, osjetnu težnju i spontanu kretnju. Spontana kretnja prirodnim je izrazom osjetne težnje, a ova opet spoznaje. Ako dakle možemo dokazati, da je nagonska radnja spontana, tad je prvo i sam nagon nekako istovjetan s osjetnom težnjom, a drugo eo ipso i svijestan. U tom bismo dakle slučaju dokazali, da nagon pripada osjetnom životu životinje. No budući da osjetna težnja slijedi osjetnu spoznaju, to dolazimo do istoga rezultata, ako dokažemo, da nagon vodi kakova osjetna spoznaja. Baš tim ćemo putem i poći, jer, želimo li protumačiti nagonsko djelovanje, moramo već poznavati njegov prvi osnov t. j. sam nagon.

[1] Altum, Der Vogel und sein Leben.

N a g o n i s p o z n a j a. Nagon je izvor djelovanja, ali ne djeluje neprestano. U protivnom bi slučaju vladanje one modrovoljke moralo trajati cijelu godinu, a isto bi se tako morale ptice gnijezditi neprekidno. Iz toga slijedi, da aktivnost nagona u posve određeno vrijeme mora imati poseban razlog, neki podražaj. Sad pitamo: kakovi su to podražaji, i da li ih posreduje osjetna spoznaja ili ne. Ti podražaji mogu biti unutrašnji ili izvanjski.

U n u t r a š n j i o s j e t n i p o d r a ž a j i. Vrijeme selidbe crne čiope (Mauersegler) posve je točno određeno u normalnim godinama; ono pada u noć između 3. i 4. kolovoza. Godine 1868., kad je ljeto bilo vrlo suho i toplo, tako da su crne čiope i njihovi ptići imali dosta hrane, odseliše se podrug tjedna ranije (Altum). Zašto to? Ta te ptice nisu osjetile niti zime niti glada, kad su putovale. Nije bilo nikakova izvanjskoga podražaja, pa ipak se probudio nagon, koji ih je tjerao na jug. Ali nekakav podražaj je morao biti tu; stoga moramo uzeti, da su neki fiziologijski procesi služili kao podražaj, možda na pr. potpuni razvitak organizma. Kako u ovom slučaju tako je kod cijelog niza nagona moguće naći samo fiziologijska stanja organizma kao podražaje, na pr. kod borbenog, pjevačkog u ptica, a donekle i kod spolnoga nagona.

Mogu li se sad takova fiziologijska stanja životinje spoznati, da onda kao spoznaje budu sposobna pokrenuti nagon, ako je ovaj istovjetan s osjetnom težnjom?

Sama po sebi ne, jer su ta fiziologijska stanja ili ti fiziologijski procesi nesvijesni izražaji vegetativnog života. Ali njih uvijek prate čuvstva ugodnosti ili neugodnosti, kako je dokazano pokusima. Uzmemo li u obzir osjetnu prirodu životinje, tad je jasno, da ta fiziologijska stanja organizma preko čuvstava ugodnosti i neugodnosti mogu postati unutrašnjim podražajima. Pravim je dakle podražajem ugodnost ili neugodnost, koje si je životinja neposredno svijesna, te koja je prema tomu neposredna osjetna spoznaja.

Nagon, koji slijedi takovu spoznaju, mora biti svijestan te, budući da je odgovorom na neko zamjećivanje (Wahrnehmung), mora nekako pripadati u područje osjetne moći težnje. Uostalom nesvijesni nagon bio bi u protivurječju sa spontanim radnjama, koje iz njega izviru. To ćemo kasnije i pokazati.

I z v a n j s k i p o d r a ž a j i. Isto tako elementarni osjet izvanjskih ćutila prati svijesno čuvstvo ugodnosti ili neugodnosti; dakle to će čuvstvo biti pravi podražaj, koji budi nagon. Jer životinja si je svijesna osjeta baš po njegovoj ugodnosti ili neugodnosti, i prema tomu će za predmetom, koji uzrokuje osjet, ići ili od njega bježati. T. zv. »individualizirane podražaje« možemo jedva kako drukčije razjasniti. Dakako da još uvijek nije riješeno pitanje, za-

što se takav podražaj poklapa baš s čuvstvom ugodnosti ili neugodnosti.

N a g o n i o s j e t n a m o ć t e ž n j e. Smijemo dakle uzeti, e je pravi podražaj za nagon ugodnost odnosno neugodnost, jer nagon slijedi spoznaju ugodnoga ili neugodnoga. Ugodno je za životinju u pravilu uvijek ujedno i korisno, a neugodno identično sa škodljivim. Iz toga slijedi, da je nagon težnja na posve konkretnu korist. Ali nije to težnja, na korisno kao korisno nego neizravna težnja na nj, ukoliko naime ide za korisnim kao za nečim ugodnim.

Osjetna moć težnje obično se posve općenito određuje kao težnja na konkretne, tvarne predmete odnosno kao bježanje pred njima već prema njihovoj koristi ili štetnosti. Isto je svrha nagona. Stoga uzevši u obzir, da je on prirođen i udešen za posve konkretne ciljeve, moramo smatrati nagon prirođenim izrazom osjetne moći težnje za posve specifičke slučajeve.

2. I z v o d i. Bitnost prirodne moći težnje jest ići za specifički svršnim, a osjetna ugodnost jest »formalnim objektom« (t. j. ono, za čim težnja uvijek i svagdje neposredno ide i mora ići) osjetne težnje. Kod nagona se sastaju ove dvije sposobnosti u jednom predmetu: objektivno se ide za korisnim, subjektivno za ugodnim i to tako, da je u normalnim prilikama ugodno bezuvjetno i korisno. Možemo dakle reći, da je bit nagona upravo u toj svršnoj povezanosti obaju sposobnosti.

Nagonske radnje.

Pojedini nagoni djeluju ponajprije tako, da se životinja giba, obavlja neke radnje, da se dokopa kakova predmeta za svoje pojedinačko dobro ili da mu se ukloni. Ali onda djeluju i tako, da životinja obavlja cijeli niz radnja, koje idu za održanjem vrste. U prvi razred idu n. pr. nagon hranjenja i obrane, a u drugi osobito t. zv. umjetnički instinkti.

I jednoj i drugoj skupini zajednička je njihova neobična svršnost t. j. radnje su u svojem normalnom toku tako udešene, da posve sigurno dovode životinju do »željena« cilja, te onda njihovo specifičko savršenstvo t. j. odvijaju se potpuno savršeno, makar se zbivale po prviput.

R a z m e đ e. Nego teško je točno odrediti, koje životinjske kretnje nastaju pod utjecajem svijesnoga nagona. Jer životinja živi osjetnim i vegetativnim životom. Prvomu odgovaraju nagonske radnje. Ali gdje je osjetna života, tamo mora biti i iskustva te prema tome i radnjâ, koje se osnivaju na iskustvu. Pa zaista takovih i ima. Drugomu životu, vegetativnom naime, odgovaraju refleksne radnje, koje su također svršne te idu kako za održanjem pojedinke tako i za održanjem vrste. Stoga nam je dužnost naći kriterije, pomoću kojih ćemo razlučiti nagonske radnje kako od iskustvenih tako i od refleksnih radnja.

M e đ a i z m e đ u n a g o n s k i h i i s k u s t v e n i h r a d n j a. Već obični izraz »instinktivna radnja« svraća pažnju na uski odnos, što prema općem shvaćanju postoji između pojmova nagona i radnje. On je »kombinacijom, koja možda već sama nagoviješta, da je lakše zamisliti radnju bez instinktivnosti ili barem načelnu mogućnost radnje bez instinkta negoli instinkt bez radnje.«[2] Najlakše ćemo dakle naći kriterij, kojim se razlikuje nagon od radnje, ako navedemo bitne elemente radnje te pogledamo, što još osim toga ima u nagonskoj radnji.

Bitno je za radnju u našem slučaju, da se osniva na pojedinačkom iskustvu. To znači: životinja izvodi pojedine pokrete stoga, jer je već prije jednom posve slučajno nagazila na kakav predmet te s njim stekla ugodno ili neugodno iskustvo. Pamćenjem se stvore odnosni kompleksi, te se tako kompleksi pripadnih predodžba usvijeste, čim se životinja opet namjeri na isti predmet. Pa budući da te predodžbe prate ugodna odnosno neugodna čuvstva, životinja će opet taj predmet tražiti odnosno od njega bježati; drugim riječima: izvodit će opet iste kretnje. Jasno je, da spretno izvođenje tih radnja traži višekratno vježbanje, učenje.

Nasuprot nagonska radnja odvija se, kako je već gore rečeno, posve savršeno bez zapinjanja odmah prvi puta. Čim ovca prvi puta opazi vuka, odmah bježi. Isto je tako, kad leptir ili kukac izađe iz kukuljice te počne letjeti. Lete savršeno, a bez ikakove vježbe. Jednako savršeno pravi gnijezdo mlada ptica, koja ga pravi prviput, kao i stara, koja ga je već nekoliko puta pravila. (Altum). Nebrojeni su primjeri te vrste počevši od najjednostavnijih, kaošto je na pr. pravilna upotreba vlastitih udova, sve do najzapletenijih kaošto je remek-djelo brezovog zavijača (Trichterwickler), koji od brezova lista izrezuje prema vrlo kompliciranim pravilima kolijevku za svoje buduće potomstvo.[3]

Svima je tim radnjama zajedničko, »da se u svojoj vrsti odmah prviput, kad se uopće izvode, posve savršeno odvijaju... Možda je bolje reći — nastavlja Driesch —, da baš želimo pojam ,nagon' primijeniti na one životinjske radnje, koje u svojoj vrsti ne pokazuju nikakova usavršivanja.« Dakako, jer ako su odmah od prvoga svojeg početka savršene, onda i ne trebaju usavršivanja, štoviše i ne mogu se dalje usavršivati.

Ima doduše nekih izuzetaka. Tako na pr. životinjsko igranje, koje je u nekim slučajevima potrebno za to, da se nagonske radnje obavljaju pravo i spretno. Tako se na pr. mačka uči tek igrom lovu.[4] Ipak su u takovim igrama zavijene nagonske radnje posve specifičke t. j. posve jednake kod svih pojedinaka iste vrste. Čini se, da uopće nije potrebno uzimati učenje u pravom smislu riječi. Jer u tom bi slučaju životinje morale pokazivati kod dotičnih nagonskih radnja mnogo više individualnoga.

---

[2] Wolf, Das Lebensproblem; Leib und Seele, str. 352.

[3] Por. Wasmann, Trichterwickler, str. 6. i dalje.

[4] Druge primjere vidi kod: G. Wolf, Das Lebensproblem, str. 355.

Međa između nagonskih i refleksnih radnja. Baš specifička savršenost, kojom se nagonske radnje razlikuju od iskustvenih, zadaje velikih poteškoća, kad valja razlikovati nagonske i refleksne kretnje.

Bitno je za refleksnu kretnju baš to, da je refleksna t. j. da je ne prati svijest niti može utjecati na nju. Za nagon smo već utvrdili da je svijestan; stoga mora i radnja, kojoj je izvorom, biti svijesna. Prema tome je svijest kriterijem za razlikovanje nagonskih i refleksnih radnja.

No kako se pozna, je li radnja svijesna? Samo po spontanosti t. j. po tom, da li je životinja obavlja »hotimice«, vođena osjetnom spoznajom. Prema tomu je osjetna spoznaja oznaka, kojom se nagonsko djelovanje razlikuje od refleksnog. Ali ima li životinja tu spoznaju?

Problem osjetne spoznaje. 19. je vijek nijekao osjetnu spoznaju životinja na osnovu materijalističke filozofije. Kako se nastojalo protumačiti organizam uopće tako i nagonsko djelovanje napose mehanički t. j. kao refleksnu radnju.

1. Problem podražaja. To shvaćanje mora uzeti, da ima samo jednostavnih podražaja t. j. »samo jednostavni i elementarni prirodni činioci mogu biti podražajima nagona, na pr. svijetlo raznih valovskih dužina ili toplina ili vlaga ili kemijski spojevi, ali nikada specifička, tipska tjelesa.«[5]

Jednostavni podražaji. Kušalo se dakle pokusima dokazati, da kao podražaji nagona zaista i dolaze samo takovi prirodni činioci u obzir. »Loyd-Morgan priredio je niz pokusa, da ustanovi, hoće li pile, što se tek izvalilo iz jajeta, reagirati na specifička tjelesa, koja im služe za hranu. Kad je metnuo pred njih posudicu s grahom ispremiješanim s drugim sitnežem, kljucali bi pilići polako i oprezno. Ali pokljucali bi sve, i tek ih je iskustvo naučilo, što je hrana, a što nije. Protivnici su tvrdili često, da se perad instinktivno boji jastrijeba i njegove dreke. Loyd-Morgan pokazao je, da se pilad boji svakoga velikog tijela, koje se miče, i svakoga oštrog zvuka.«

Tako dr. Driesch na navedenom mjestu. On navodi te primjere kao dokaze za jednostavne podražaje. Isto bi tako na njegovu nagonska antipatija psa i mačke potjecala od jednostavnoga podražaja, možda od »njuha«. Ali ti primjeri — uzput samo da spomenemo, da je takovih vrlo malo — nemaju dokazne snage. Jer u prvom slučaju vršeni su pokusi bez kvočke sa samim pilićima, a kvočka u normalnim prilikama pripada pilićima; »pilići klucaju spontano samo ono, na što ih poziva kvočka. Sve, što ona sama uzima, na sve to pozivlje i svoje mlade posebnim vrlo značajnim glasom i bacanjem komadića.« U drugom primjeru dolazi u obzir već i jedan psihički momenat, naime strah,[6] a za treći nema nikakova dokaza.

[5] Driesch, Philosophie des Organischen, str. 278.

[6] Por. Wolf, Das Lebensproblem, str. 361.; 365.

»Individualizirani podražaji«. U drugu opet ruku ima drugih pokusima istraženih slučajeva podražaja, koji se ne daju svesti na jednostavne, nego su posve individualni, na pr. kad gliste listove ili komadiće papira vazda nastoje uvući u se počevši od ugla, pa onda međusobno prepoznavanje mužjaka i ženke.[7] Još bi se moglo navesti držanje životinja prema vlastitim neprijateljima i obratno. Tako na pr. pauci, ako nisu posve izgladnjeli, posve drugačije negoli s drugim insektima, puštaju pčele; modrovoljka hvata po sobi svaku muhu, a dobro se čuva, da ne uhvati pčele ili ose itd.[8]

2. Problem mogućnosti regulacije. Procesi, koji stvaraju forme, »mogu se vrlo mnogo regulirati; pokvari li se organizacija ili stvaralački proces, uslijedit će netipski procesi, koji će dovesti do tipskoga rezultata.«[9]

No ti procesi, inače refleksni pokreti, pokazuju svojom svršnošću iste značajke kao i nagonske radnje, naime potpunost i savršenstvo odmah kod svoje prve pojave. Stoga se nadalo pitanje, nemaju li nagonske radnje možda još koju sličnost sa stvaralačkim procesima. Drugim riječima, da li i nagonske radnje ipak vode k normalnom, tipskom rezultatu, ako se spriječi njihov tipski (obični) tok, i da li vode k njemu potpuno i svršno odmah spočetka. Pitanje je važno, jer nam otvara put do važnog zaključka na životinjsku prirodu.

Na pitanje, da li se nagoni mogu regulirati posve analogno stvaralačkim procesima, valja sigurno odgovoriti sa »da« kod mravi,[10] kod nekih gusjenica,[11] kod pauka.[12] To su tek slučajevi dokazani pokusima; vjerovatno se dadu tako regulirati sve umjetničke radnje kod životinja.

Nagonske radnje gore navedenih životinja odvijaju se posve tipski. Ako na pr. pauk krstaš (Kreuzspinne) pravi mrežu, tad to obavlja nekim stalnim redom, posve tipski. Ali što će onda, ako mu pokvare posao? Tad će krpiti. Istotako možemo pčelama razoriti nešto saća, pa će ga popraviti. Akoli opet metnemo pred njih već donekle gotov sat, one će ga jednostavno primiti i posao dalje nastaviti.

U oba navedena slučaja promijenjeno je objektivno stanje stvari, i u oba slučaja prilagodila se životinja toj promjeni. Mora dakle da je promjena životinji saopćena. Ali kako?

Radnje, koje se odvijaju kod građevne djelatnosti životinja jako sjećaju na lance refleksa t. j. prethodna radnja kao da izazivlje narednu. No mogućnost regulacije pokazuje nesumljivo, da naredne

[7] Driesch, l. c., str. 229. bilj.

[8] Vidi Altum, op. cit., str. 221.

[9] Driesch, ibidem.

[10] Vidi: Wasmann, Psychische Fähigkeiten der Ameisen, str. 147.

[11] Driesch, op. cit., str. 235.

[12] G. Wolf, Das Lebensproblem, str. 364.

radnje ne izazivlje prethodna, nego da je prethodnom radnjom stvoreno stanje stvari podražaj za narednu radnju. A to bi bilo nemoguće bez osjetne spoznaje.

Iz prije navedenih primjera za individualizirane podražaje te iz mogućnosti regulacije nagonskih radnja smijemo zaključiti, da životinje imaju osjetnu spoznaju i ujedno, da je ta spoznaja objektivni kriterij nagonskih radnja. Tako onda možemo odrediti nagonsko djelovanje kao svijesnu radnju, koja slijedi osjetnu spoznaju te koja se u svojoj vrsti jednako savršeno odvija.

Fr. Krautzer D. I.

NAJNOVIJE O KATOLIČKOJ AKCIJI U PORTUGALU.

Kako nas izvješćuju »L'Osservatore Romano« od 12.—13. veljače 1934. i bogoslovski »Quartalschrift« (Linz, 1934., II. 411.—413.), portugalski je episkopat u studenom g. 1933. jasno odredio temeljna načela i smjernice, prema kojima se ima preustrojiti Katolička Akcija u toj zemlji. Lisabonskom kardinalu-nadbiskupu stoji uz bok središnji odbor, koji ima zadaću, da zgodnim i sigurnim načinom korak po korak oživotvori organizacijski i radni program, što su ga zacrtale temeljne linije. Katolička Akcija u Portugalu stoji pod okriljem Krista Kralja i Naše Gospe Fatimske.

Episkopat je podastro papi nove statute na blagohotno odobrenje. I Pijo XI. tom prigodom odlikova lisabonskog nadbiskupa, patrijarha Gonçalesa Cerejeira preznamenitim pismom o glavnim dužnostima modernih katolika. Papa radosno odobrava statute nove Katoličke Akcije pod okriljem Krista Kralja i Naše Gospe, ističući, kako je Portugalska posljednjih godina osobito počašćena zaštitom Majke Božje.

Prije svega Pijo XI. govori o potrebi vjerske, moralne i apostolske izobrazbe zgodnih vođa svjetovnjaka, koji će pomagati crkvenu hijerarhiju. Više mu je stalo do njihove valjanosti nego do množine. Po samom primanju krsta i potvrde svi udovi mističnog tijela Kristova imaju biti apostoli i preliti također u druge onaj nutarnji život, na koji ih je Crkva preporodila. U tom je Katolička Akcija, onaj oblik apostolata, koji odgovara novim potrebama današnjice, ugrožene pogubnim posljedicama bezbožne lajicizacije.

Papa stavlja portugalskoj Katoličkoj Akciji na srce osobito, da se revno zauzme za interese radničkih slojeva i da oživotvori ideje okružnice »Quadragesimo anno«. I samom kleru silno preporučuje, da bi složno i odlučno unaprijedio socijalne reforme, eda se tako radnici ne bi dali zavesti pogubnim socijalističkim organizacijama pod izlikom, »da Crkva, tobože voli bogataše, a zanemaruje radnike«.

Napose žali pismo papino, što premnogi katolici stradavaju u tolikom neznanju temeljnih vjerskih istina, i ističe apsolutnu potrebu katehetskog apostolata. Onda prelazi na potrebu i važnost dobre dnevne štampe, koja se ima da-

nas još boriti protiv premoćne pogubne štampe. Katolici neka složnim silama nastoje, da za oprečna zla nađu oprečne lijekove, i da u svom apostolskom radu dadnu prednost zajedničkom i općemu dobru ispred privatnih i pokrajinskih ciljeva, smjerajući u svemu na slavu Božju i spasenje duša.

Već sama činjenica, da se u modernim prilikama moglo doći do takve Katoličke Akcije u Portugalu, dovoljno svjedoči za duhovni preporod katoličkog života i rada u toj zemlji. Neka se ta obnova i dalje provede i neka prodre što više u dubinu i širinu pod zastavom Krista Kralja i sigurnim okriljem Naše mile Gospe od svetog Ružarja.

I. Bock D. I.

KATOLIČKE SMJERNICE.

Javno kupanje. Senjske je biskupski Ordinarijat dao dne 5. VI. 1934. za kupanje ova pravila: 1. Muškarci neka se kupaju odijeljeno od ženskinja. To vrijedi dakako i za kabine, za sunčanje i tjelovježbu. Ne izuzimaju se ni članovi obitelji, jer i njima kršćanska stidljivost mora biti svetim načelom. 2. Domaćima i vanjskima gostima valja zabraniti svako kretanje u kupališnom odijelu (plivaće gaćice, trikoti, kupališne kabanice), kao polazak u restauraciju, park, puteve, vožnja u čamcima i t. d.

Klerička nošnja za vrijeme vjerske pouke. Senjski je ordinarij pod istim datumom odredio, da vjeroučitelji (katehete ili dušobrižnici) na gimnaziji, građanskim i osnovnim školama imaju poláziti na predavanja u talaru. Izuzimaju se oni, kojima je škola dosta udaljena od sjedišta župe.

Crkve i procesije. Na početku travnja 1934. izdao je episkopat u Abruzzima (Italija) posebne odredbe, koje mogu svugdje koristiti: 1. Gg. župnici neka drže crkve svagda čiste te iz njih odstrane sve, što se ne slaže s liturgijom, kao cvijeće od papira, zvona od stakla, slike obučene u odijelo, mnoštvo kipova (jer se to ne slaže s crkvenima zakonima, a niti s estetikom). — 2. Procesijâ neka ne bude mnogo i neka se kreću glavnim ulicama, a neka po mogućnosti ne prelaze kilometar puta. Pri tome treba isključiti licitaciju kipova (da ih smije nositi, tko dade više). Procesije neka su pobožne i prava vjerska manifestacija. Za vrijeme Velikog tjedna neka se isključe manifestacije, koje su u suprotnosti s Mukom.

Pjevanje i glazba u crkvi. Isti je episkopat odredio ovo: Neka se narod nauči, da u crkvi pjevaju svi skupa pučke vjerske pjesme. Glazba ne smije svirati u crkvi, a u procesijama valja da izvodi crkvene stvari, nikako profane melodije ili motive, koji su u protimbi sa svetim obredima.

Katekeza za odrasle. Spomenuti episkopat određuje i ovo: Gg. župnici dužni su držati katekezu ne samo za djecu, nego i za odrasle u nedjelje i zapovjedne blagdane (kan. 1332). Tu im mogu pomoći i redovnici (kan. 1333 i 1334).

Crkvena zvona i civilne svečanosti. Isti episkopat kaže: Crkvena zvona ne smiju se upotrebiti u civilne svrhe.

FIAT LUX!

KRITIČKE OPASKE UZ »OPŠTU ISTORIJU NOVOGA VEKA« OD DRA VASILIJA POPOVIĆA.*

Motto: »Piscu povijesti neka bude prije svega na pameti ovo: temeljni je zakon povijesti, da se ne usudi kazati išta, što je lažno ili nešto zašutjeti, što je istinito.« Cicero, De oratore l. 2. c. 5.

»Historia debet esse sine ira et studio (Povijest treba da je bez mržnje prema protivniku i bez pristranosti).« Tacit.

Na str. 56. (72.) »*Bartolomejsku* noć ili pokolj nekoliko hiljada Hugenota u Parizu i hiljada i hiljada u ostaloj Francuskoj« pripisuje auktor »katoličkoj stranci«. Ali o tom je krvoproliću istorija utvrdila ovo: Poubijano je u Parizu oko 2000, a u pokrajinama oko 3000 ljudi. Ovo zločinstvo nije djelo katoličke stranke, a još manje dobro promišljena osnova, koja bi nikla iz vjerskih razloga. Pokolj je djelo časovite odluke kraljice Katarine Medici, koja je bila prema vjeri ravnodušna i nesavjesna u biranju sredstava, da se održi na vladi. Radilo se o tome, tko će gospodariti Francuskom: Katarina ili admiral Coligny, glava hugenotâ. Katarina je samo njih pretekla načinom, kojim su se oni punom mjerom već služili prema katolicima. O svemu tomu danas nitko ozbiljan ne sumnja, piše prvorazredni istorik (Povij. papa. IX. str. 357, i dalje). Zato je vrlo nepravedno, što pisac malo dalje kaže, da je papa na vijest o tom pokolju naredio »svečano blagodarenje«. Papa je istina održao »blagodarenje«, ali ne radi pokolja hugenota nego zato, što je bio službeno obaviješten, da je svladana urota, a katolici oslobođeni od nebrojenih grozota sa strane hugenota; ali kad je saznao za pravo stanje stvari, zgrozio se i plakao »radi bogumrskoga kraljeva nedjela« (Karla IX.)[24]

G. Popović često istovjetuje kat. vjeru sa španjolskim i njemačkim vladarima (Habsburgovcima), pa kad oni podlegnu u međunarodnim sukobima, ističe bankrot kat. vjere.

Tako na str. 61. (80.) ističe, da je 30godišnjem ratu bio uzrok »borba protestantskih nacionalnih država protiv zavojevačkih težnja katoličkih Habsburgovaca.« Ali kako to, da njemački rodoljubni protestanti zovu u pomoć neprijatelja svoje braće (Švede, Dance, Francuze i druge), koji Njemačku kroz 30 godina čine bratoubilačkom klaonicom, a na koncu svaki gleda, da što više oslabi Njemačku i za se otkine što veći komad, sve pod krinkom vjere?

Uistinu je glavni uzrok ratu bila težnja protestantskih knezova da očuvaju mnogobrojna imanja, što su ih svetogrdno oteli katolicima (od g. 1555 14 biskupija uz ostale samostane), te da mogu slobodno i dalje otimati.

* Dr. Vasilije Popović, profesor univerziteta u Beogradu, Opšta istorija novoga veka za više razrede srednjih i stručnih škola, 3. izdanje 1929.; 5. izdanje 1932. Knjižara Gece Kona.

[24] Marx, n. dj., str. 634, 439.

Na str. 72. (94.) čitamo: »Najgenijalniji predstavnik talijanske filozofije bio je Giordano Bruno (1548—1600.)« pa zatim iznosi njegovu panteističku nauku. Ne razumijemo, u čemu je njegov veleum? Je li u tome, što je učio panteizam t. j. da nema razlike između najnižih materijalnih bića i uzvišenih duhova, Stvoritelja itd., da nema razlike između plemenitih kreposti i najgnjusnijih strasti i opačina, jer su prema panteizmu sve ovo samo razne pojave jednog božanstva, koje iz njega nužno proistječu. Jasno je, da bi ovakova mudrost konzekventno domišljena čovječanstvo učinila strašnim zvjerinjakom. Ili je možda Giordano Bruno zato tako velik i u povjesnici g. Popovića, što ga u ložama slave kao velikana, zatočnika slobodne misli?

Na str. 73. (94.) posve se krivo prikazuje *Bacon Verulamski* (1561—1626.) kao panteista i materijalista.

»*Istorija Tridentskog koncila*« od Pavla Sarpija i ona od kardinala Pallavicinija S. J. također se neispravno prikazuje. Ta za prvu veli sam protivnik Ranke, da je to prva povijest, koja neprestano sve u neprijateljskom duhu kudi. Sarpi je pisao iz mržnje na pape, a odlični istorik Pallavicini iz ljubavi k istini, imao je pri ruci bolje rimske izvještaje, te je Sarpiju dokazao 361 bludnju. Isto veli za Pallavicinija učeni Reumont.[25]

Na str. 73. piše auktor: »Hugenot Obinje (mora biti: Aubigne) platio je svoju istinoljubivost u Opštoj istoriji smrću na lomači.«

Uzeo sam jednog protukatoličkog pisca, čuvenog Brockhausa. Ovaj nemalo uzdiže rečenog branitelja kalvinizma; pa ipak veli, da je njegova — Opšta Istorija — pristrana; a ne zna ništa o tome, da bi umro kao mučenik »hugenotske istinoljubivosti«, nego konstatira, da je u miru umro u Génèvi (29. IV. 1630).[26] Vrlo bi nas zanimalo, kako je g. Popović došao do te »istinoljubivosti u opštoj istoriji«, a kako opet do »smrti na lomači«!

Nije objektivna istorija nego lično shvaćanje i reakcija, kad auktor na str. 79. (102.) *Sigismunda III. Poljskog* naziva »jezuitskim kraljem«; to se još više vidi u riječima: »*Dimitrije I.* (ruski) pusti vlast nad Rusijom u ruke . . . . jezuita.« Zatim na str. 81. (105.): »Kad je litavsko plemstvo prihvatilo unijatsku veru (od 1596.), počeše *jezuiti* nateravati i pravoslavne podanike Poljske na kat. veru i unijatstvo.« Na to ćemo odgovoriti riječima francuskog istorika Leroy-Beaulieu, čovjeka necrkvenih ideja, a ruskog prijatelja. »U poljskim oblastima, piše on, pripojenim od Katarine II., bijaše dva do tri milijuna unijata, što su priznavali vlast papinu i držali grčko-slavenski obred. Ovo sjedinjenje bijaše majstorsko djelo *Rima i Isusovaca*, bješe kao most sagrađen među dvije Crkve i sredstvo, da zbliži istočne Slavene sa zapadnima, da udesi moralno jedinstvo slavenskog svijeta... Poljska je u svojoj kući pustila slobodu pravoslavnim nesjedinjenim, da žive sa svojim crkvama, društvima i svećenstvom, dok je Rusija marljivo istrijebila i posljedni trag sjedinjenju... Knut (bič) i progonstvo u Sibiriju dobili su pravdu za Nikole I. (1825—55.). O tom privođenju unijata k ruskoj crkvi piše strastveni pravoslavni Rus Samarin

[25] Weiss VIII., str. 686.; Wetzer-Welten, Kirchenlexikon, IX. 1310.

[26] Brockhaus, Lexikon II.

(1842.): »Dà, mi smo postali progonitelji... Teško je gledati, kako postupaju naši (Rusi): kolika zloba, koliko kovarstvo, nevjera, podlost...« »Globe, zatvori, šibanje, otimačina dobara, mučila, progonstvo, sve bijaše upotrebljavano...«[27]

Ovakim se sredstvima nisu služili Poljaci, a još manje Isusovci. Pa ako to g. univerzitetski profesor znanstveno dokaže, bar za ove posljedne, neka traži kojugod hoće nagradu za otkriće, što je posve nepoznato istoricima. Neka nam nađe u istoriji kat. naroda nešto slično onom zvjerstvu, kojim su Kozaci izmučili i ubili velikog apostola *bl. Andriju Bobolu*, Isusovca (1657.) a protivnici unije svetog mučenika *Jozafata Kuncevića*, (1623.) unijatskog nadbiskupa u Polocku.

Na str. 84. (109.) čitamo: U Poljskoj »*jezuiti* su imali odlučan uticaj u svemu javnom životu, tako da su oni i visoko plemstvo odlučivali sudbinom poljske države.« A jer je plemstvo glavni uzrok propasti Poljske, to bi prema ovome i Isusovci skrivili propast vlastite im domovine.

Mislim ipak, da se može sa svom čednošću ustvrditi: Da je poljsko plemstvo slušalo ono, što je odličan predstavnik Isusovaca i jedan od najvećih sinova poljskog naroda *Petar Skarga* u čuvenim govorima u lice kazao kralju i velikašima, do propasti kraljevine ne bi uopće došlo. Veliki govornik, pisac i apostol smjelo je šibao njihove socijalne i političke mane: »Ako se ne popravite..., vaša će država biti osvojena, izgubit ćete kralja svoje krvi, pače vi ćete biti protjerani iz svoje vlastite domovine i postat ćete ruglo svojim neprijateljima, koji će vam gospodariti.«[28]

G. Popoviću kriva je »protureformacija« t. j. kat. preporod, što se zanemarila *njega tijela*, i što se prema tome »Luj XIV.« nije gotovo nikad kupao str. 93. (121.) Ta je tvrdnja jednako ispravna kao i ova, da su »viši duhovi slijedili... kalvinističko učenje episkopa Janzenija.« Francuska je u 17. vijeku imala puno velikih duhova (Bossueta, Fenelona, Bourdaloua), pa koji su od tih pristali uz Janzenija?

Želeći odgojno djelovati na našu mladež iznosi joj g. Popović na str. 123. (163.) i dalje pred oči glavne muževe 18. vij., koji da su kao *veliki filozofi* stvorili racionalizam t. j. vladu razuma i novu *prosvjetu* i tako postali *prosvjetitelji* čovječanstva, i koje dakako treba da mladež poštuje i da se za njima povodi, jer su ti filozofi stvorili »novu epohu ljudskog duha«.

Tu spominje i bijesno kavganje bogoslova. Ali je trebalo dodati, da je ono vladalo kod novovjeraca, a ne kod katolika. Dalje piše: »Napretci nauka utvrdili su pravo razuma, da sumnja u dogme i da bez predrasuda istražuje istinu...«

»Racionaliste uzeše za zadaću, da prosvete narod...«

Kad već slavi *Izaka Newtona* izumitelja zakona o »teži«, koja drži red među svemirskim tjelesima, trebalo bi, da mladež zna, kako se ovaj velikan divio Božjoj svemoći i mudrosti, koju je jasno čitao iz poretka i gibanja nebrojenih, silnih zvijezda.[29]

---

[27] Marković, n. dj. I., str. 334—37.

[28] Pastor XII., str. 490—91.

[29] Čule, n. dj. I., str. 55.

Nadalje često puta ističe auktor u svojoj knjizi nauku raznih pisaca, koju će dakako učenici lako usisati: na pr. 1.) država je nastala ugovorom između podanika i vladara; 2.) da je narod izvor svakog prava; vladari imaju svu vlast od naroda. Stoga ovaj može uvijek, kad mu se prohtjedne, prekinuti ugovor i vladaru oduzeti vlast.

Ova nauka dakako ne će da zna, kako i svako dobro, pa i gospodstvo vladara, potječe od Boga, i kako je volja Božja, da se podanici pokoravaju zakonitoj vladi. To uviđa zdrav razum, a uči to i kršćanska vjera. Bez toga nema razloga, zašto da se milijuni ljudi moraju pokoravati jednom čovjeku ili nekolicini njih; nego će naprotiv nastojati, ne bi li svatko došao do vlasti makar i silom i tako drugima gospodario. To bi pak urodilo borbom svију proti svima. Kraljevati će uistinu najgori tirani, kako pokazuje Rusija i Meksiko. Ove je misli iznio papa *Pijo XI.* u svojim pismima na kršćanski svijet: Ubi arcano (1922.) i: Quas primas (1925.) o Kristu Kralju.

Ljudi uopće ne mogu vlasti nad sobom dati drugima, jer sami nisu nad sobom gospodari. Samo naime može viši gospodariti nad nižim; a čovjek nije sam od sebe viši. Svatko dakle, tko zakonitim putem dođe do vlasti, ima tu vlast od Boga.

Racionalizam, koji prema g. Popoviću »stvara novu epohu ljudskog duha« i »utvrđuje pravo razuma, da sumnja u dogme«, jest *samoobožavanje* čovječjeg duha, koji je inače tako ograničen i podložan nebrojenim bludnjama i zloćama, i buna protiv Stvoritelja. Racionalisti naime niječu, da Bog može učiniti veće stvari, nego što ih čovjek može razumjeti; oni niječu, da je Bog gospodar, koji ima pravo tražiti da Mu ljudi vjeruju, ako im On nešto objavi, makar oni toga ne razumjeli; kako je to Bog učinio po prorocima i po Isusu. Racionalisti uistinu otimlju svijetu *Spasitelja*, odbacuju njegovu milost i nauku.

Glavna značajka nove *bezvjerske filozofije* jest: *autonomija* razuma; po ovoj nauci čovjek je sam svoj zakonodavac u stvarima vjere i morala; on ne priznaje nad sobom Boga ni gospodara. Zato su zastupnici ovih nauka zamrzili kršćanstvo i svim silama nastojali da unište kat. Crkvu, jer su voljeli, prema riječima Isusovim, više tamu negoli svijetlo, kojim im je Crkva pokazivala dostojanstvo djece Božje.

Nosioci ovih, za čovječanstvo tako sramotnih nauka, sebe nazivaju *filozofima* (mudracima i prosvjetiteljima), a svoje učenje: *prosvjetom*. Oni su se najprije organizirali u Engleskoj, gdje je vlada najviše gazila slobodu savjesti, u loži pod imenom: *slobodnih zidara* (1717.) Odavle su prešli u Francusku, a iz nje poplavili svijet upravo nebrojenim bezvjerskim i nećudorednim spisima. Njima su potkopali vjeru i svaku krepost, a time državni i društveni poredak. Oni su prouzročili veliku francusku revoluciju (1789.), a iza nje stotine drugih po svijetu s bezbroj grozota i zlodjela svake ruke.

Glavni širitelji spomenutih ideja, koji su narodu uštrcavali otrov bezvjerstva i opačina u vanredno lijepom jeziku i zamamljivom ruhu, bili su: *Arouet Voltaire* († 1778.), koji je već kao dijete bio pokvaren te ostao vazda beznačajni lažac i postao patrijarhom bezbožaca. Sam se nazivao: podrugivač Kristov i utvarao si, da će on sam uništiti kršćanstvo. Lozinka mu bila: lažite, prijatelji, i: uništite besramnicu tj. kat. Crkvu! Ali je, ne postigavši cilja, umro u očaju (1778).

U širenju nećudoređa sličan mu je bio *Jakov Rousseau* (†1779). Ovaj je osobito slavio životinjsku stranu čovjekovu i učio, da je čovjek po naravi dobar, a time je nijekao istočni grijeh i njegove žalosne posljedice. A najviše je rušila svaku vjeru i krepost, a time širila otrov bezvjerstva i nemorala *Enciklopedija* — djelo od 22 sveska, što su ga od 1750. počeli izdavati *d' Alembert* i *Diderot*. To je pravo »evanđelje sotone«, kako reče neki bezvjerac. Diderot je, kao jedva tko drugi, rušio svojim mnogobrojnim spisima svaku vjeru i moral, samo ljudsko dostojanstvo i slobodu volje, svaki red i zakon, obitelj i ženidbu, vlasništvo i auktoritet, odgoju, društvo i uljudbu, a propovijedao upravo životinjsku bestidnost. (Gle o njemu niz članaka u »Životu« od Dr. Čepulića g. 1931.). Enciklopedisti (pisci enciklopedije) postadoše naskoro gospodari javnog mnijenja u Francuskoj, a gledali su da onemoguće svaku obranu kat. Crkve. Slobodni zidari slavili su veliki uspjeh, kad su s drugim protivnicima (t. zv. filozofima i janzenistima) postigli, da se protjeraju Isusovci najprije iz Francuske (1764.), zatim iz drugih zemalja. Ovakove ništitelje svega, što je čovječjoj duši i narodima sveto i uzvišeno, iznosi g. profesor Popović našoj uzdanici pred oči kao muževe »slavne« (Voltaire), »idealne i moralne« (Rousseau); za njihov rad veli da je: »propovedanje slobode u svakom pogledu«.

Na str. 127. (169.) ističe se Rugjer Bošković († 1787.) kao svjetski učenjak. Istorijska pravda bi tražila, da spomene, kako ovaj veliki muž duguje svu svoju učenost Isusovcima, koji su u »Opštoj istoriji« onako usput i bez ikakvih dokaza ožigosani kao izrod čovječanstva.

Mnogi, odrekavši se kršćanske filozofije, slave *Kanta* kao najvećeg filozofa svih vremena. G. Popović piše o njemu premalo, da bi đak o tom čovjeku nešto znao, a previše, da ne bi ništa znao. Kanta toliko veličaju, jer je tobože znanstveno dokazao, što mnogi tako bezumno tvrde: naime da razum zaludu teži za istinom, a volja čovječja da je u neodoljivoj težnji za duhovnim dobrima autonomna; čovjek da je u svemu tome svoj neograničeni zakonodavac, od Boga posve neovisan.

Kant tvrdi, da mi nikako ne možemo spoznati metafizičkih t. j. duhovnih, vječnih i nepromjenljivih Istina, napose ističe, kako naš razum ne može da išta spozna o Bogu, duši, slobodnoj volji, moralnom životu itd. Ipak on u isto vrijeme uči, kako naš razum ima tri: *postulata* t. j. nužne stvari; mora naime postojati: a) Bog, b) slobodna volja, c) besmrtnost duše, jer da se bez tih stvari ne može razumjeti moralni život.

Zar nisu to očita protuslovlja: ove postulate mora naš razum priznati, dok u isto vrijeme ne zna, da li oni uopće postoje. Kant veli, da ne možemo spoznati nijedne metafizične Istine, a sam naučava mnoge takve nadosjetne Istine; on pače postavlja *čitav sistem*, kojim hoće rastumačiti nebrojena pitanja, što rade o vječnim Istinama: Bogu, duši...

Prema Kantu dakle *razum* zapravo ništa *ne razumije*, a čovječja volja, koju prema njemu veže *nepromjenljivi* zakon, ne pozna i nema *zakonodavca*. Prema Kantovoj mudrosti čovjek je neizreciljivo nesretno biće, jer mora nebrojene stvari držati za nepromjenljivu Istinu, a ne zna, odakle ta Istina i zašto? Isto tako volja njegova mora se slijepom nuždom pokoravati vječnom zakonu

i postići vječno dobro, a ne zna, kome se pokorava, odakle i kako će to dobro stvoriti?[30]

G. Popović pozabavio se također »*Ukidanjem jezuitskoga reda* (1773.)« On i ovo pitanje od nemalih posljedica gleda tek kroz naočale političke borbe. Dobro ističe, da su najveći protivnici Isusovaca bili janzenisti, zatim zastupnici prosvećenosti (bezvjerske) i apsolutističke vlade, koji su u Isusovcima gledali glavne protivnike svojoj tiraniji u gaženju crkvene slobode. To su bili Burbonci u Francuskoj, Španiji i Napulju i njihovi despotski ministri. Uistinu ti bijahu najbolja preporuka za Isusovce.

Na ono, što pisac veli: »Pokazalo se, da su po svojim statutima jezuiti podložni samo generalu Reda u Rimu i nikakvoj državnoj vlasti. U Portugalu su oni prigrabili sav politički uticaj na dvoru i u državi... U Paragvaju uredili su oni svoju teokratsku koloniju... i silno se obogatili trgovinom. Zbog toga su oni došli u sukob s Portugalom i Španijom i vodili su s tim državama rat pomoću Indijanaca (1750—58.)«, valja reći, da je to oružje protiv Isusovcima izvađeno iz arzenala klevetničkih pamfleta, što ih je portugalski despot Pombal dao veliko mnoštvo sastaviti i njima gotovo poplavio Evropu šireći tisuće najgorih kleveta protiv Isusovaca. Kao oruđe mu služio Petar Parisot (Platel). Samo jedno djelo: »Povijest o kralju Nikoli (Plantiću) kralju Paragvaja« dao je u Portugalu raširiti u 20.000 primjeraka. Nenaoružani Isusovci podlegli su velikoj mržnji neprijatelja Kristovih i zavisti nekih slabih katolika.

Što se tiče kolonija u Paragvaju, gdje je 50 Isusovaca upravljalo sa 200 hiljada Indijanaca u nevinosti i zadovoljstvu, što se može naći tek u jednoj redovničkoj zajednici kat. Crkve, ove su izazivale udivljenje i boljih protivnika kaošto je na pr. od g. Popovića slavljeni Montesquieu. Značajno je, kako pisac šuti o klevetama i tisućama drugih nasilja i podlosti, kojima su se služili mrzitelji Isusovaca.[31]

Ključ za pravo razumijevanje »Opšte istorije« daje možda str. 136. (180—1.), gdje pisac govori o *slobodnim zidarima* čedno, ali ipak zanosnim riječima slavi »njihov plemeniti i čovjekoljubivi rad za dobro čovječanstva«, kojih je zadaća »moralno podizanje, oblagorođavanje i učvršćivanje ljudi i ujedinjivanje čovječanstva.« Oni su, veli, »doprineli dosta za uticajan položaj jevreja u svetu... Oni su se raširili kod svih prosvećenih naroda.«

Nego kad su slobodni zidari toliki dobrotvori roda ljudskog, zašto ostaju tajna društva s tajnim znakovima i tajnom naukom, kako to priznaje sam pisac? Zar se boje svijetla? Kristova pak Crkva ne boji se svijetla ni znanosti!

Ali, kakovi su ljudi slobodni zidari, bolje od g. Popovića tumači papa *Leo XIII.* (1878—1903.), koga su slušali milijuni katolika kao »svijetlo s neba«, pa i mnogi protivnici sa štovanjem primali njegova pisma, kojima je rješavao najvažnija pitanja roda ljudskog. Ovaj papa iznio je pred cijeli svijet glavne dogme i težnje slobodnih zidara u pismu »Humanum genus — Rod ljudski« (20. IV. 1884.). Tu veli Leo: »Glavne njihove dogme stoje u tako silnom i tako

[30] Klimke S. I., Povijest filozofije sv. II. (latinski.).
[31] Pastor, sv. XVI. 2. cijeli, osobito str. 102. Weiss XIII., str. 16. i dalje. »Život« 1933., str. 356—72.

očitom protuslovlju s ljudskim razumom, da ništa gore ne može biti. Oni hoće da unište vjeru i Crkvu, koju je sam Bog osnovao i učinio besmrtnom. Isto tako rade oni, da opet iza 18 vjekova ožive običaje i uredbe poganskog života! Sve je to golema ludost i bezboštvo. A nije manje strašno, što isti zidari odbacuju dobra, koja nam je svojom milošću stekao Isus Krist..., dok sami neprijatelji priznaju, da su ta dobra neprocjenjiva. Slično je i drugo, za čim slobodni zidari velikom žudnjom teže: uništiti temelj svake pravde i poštenja — i pomažu one, koji tvrde, da je čovjeku poput zvijeri slobodno udovoljiti svakoj požudi; a to znači tjerati rod ljudski u sramotnu i bestidnu propast... Masoni bi htjeli, da se pokidaju sve obiteljske veze i da ljudi u ženidbenim odnošajima provode razuzdan život baš kao bezumne živine...«

Ovu nauku, kojom veliki Leon brani Kristovo Evanđelje i razotkriva duh slobodnih zidara, zove biskup *Strossmayer* »divnom i božanstvenom«.[32]

Gdjegod može, naš pisac smatra potrebnim istaknuti, kako je trebalo suzbijati »*preveliki uticaj Crkve* na državne poslove i na školu.« Nije toga zaboravio ni kod *Marije Terezije*. Potrebnije bi bilo, da auktor dokaže, u čemu je bio taj preveliki uticaj Crkve na državne poslove i na školu. Bliže ćemo biti istini, ako reknemo, da je to ona stara pjesma, gdje se vuk ozgor tužio, da mu janje ozdo muti vodu, i zato ga proždero.

Ove su tvrdnje to nepravednije, što često malo kulturniji bezvjerci uznose najveće zasluge kat. Crkve za škole i sve znanosti. Tako na pr. Du Bois-Reymond i Saint-Simon. Ovaj zadnji piše: Katoličko je svećenstvo onaj čimbenik, kojemu rod ljudski zahvaljuje svoj kulturni napredak od vremena Hildebranda (Grgura VII. † 1085.) sve do 16. vijeka. Ovaj pak napredak bijaše upravo gorostasan te je podigao duh ljudski do visine, koje ni izdaleka nije moglo postići ni najsjajnije doba grčke i rimske kulture.«[33]

Rusku caricu *Katarinu II.* (1726—96.) str. 139 sq. (190—92.) prikazuje naš auktor velikom, a njezina djela sjajnima. Ali uz dobro, što je htjela i započela, bijaše ona vladarica bez vjere, preko svake mjere slavohlepna i nećudoredna, a ljude je prezirala.

Kad se radi o kat. Crkvi, vladarima i narodima, naš auktor ne propušta isticati, dakako ne na temelju neprijekornih i pouzdanih vrela, »tisuće žrtava strašne inkvizicije« (na pr. str. 40, 56.), ali mukom muči o vjerskoj politici Katarine II. Ona je na papiru obećala katolicima svoje države, a u otetim dijelovima Poljske to je obećanje potvrdila međunarodnim ugovorom za katolike obojega obreda. Ali zašto bi držao riječ bezvjerski vladar? Tako je i »prosvećena carica«, koja je golemim svotama novca pomagala francuske bezbožne filozofe, brojnom vojskom svojih pravoslavnih sluga neopisivom tiranijom, nebrojenim nasiljima i mučenjima htjela gospodariti dušama katolika; naročito se služila ovim metodama prema unijatima, kako bi ih istrijebila i privela u »sveto rusko pravoslavlje«. Zbilja knut (bič), tamnice, Sibirija i druge grozote povratile su u krilo sv. ruske crkve (od 1773—96.) *osam milijuna* katoličkih *Rutena* sa deset tisuća njihovih župa i stopedeset manastira. Dok su isti unijati herojski podnašali nebrojena zvjerska mučenja svake ruke, da bi smjeli živjeti u onoj vjeri, koju ispovijedaju *Nasljednici* sv. Petra — Rimski biskupi.[34]

[32] Spiletak, Strossmayer i slobodni zidari, str. 5. i dalje.

[33] Crkva — majka evropske kulture, »Hrvatska Straža« 1908., str. 25.

Od »sjeverne Mesaline« nije bio mnogo manji progonitelj Kristove Crkve portugalski »prosvećeni ministar« *Pombal* (1751—77.), pravi despotski paša, koga g. Popović slavi kao oslobodioca svoje države »od jezuitskog ropstva«. str. 141. (192.)

Auktor raspravlja na str. 152. i dalje (211. sqq.) o *uzrocima francuske revolucije* (1789.) Čudno je, da »pragmatična povijest« i ne spominje glavnih faktora, koji su uzrokovali revoluciju. To su *ideje*, koje pokreću svakim ljudskim djelovanjem. O idejama — uzrocima francuske revolucije govorili smo, kad smo iznijeli širitelje bezvjerske prosvjete 18. vijeka. To su misli racionalista, slobodnih zidara i sličnih mrzitelja kršćanstva. Ovi su porušili u velikom dijelu naroda vjeru, a time i svaku krepost, red i poštovanje državne i vjerske vlasti. Time su se raspojasale najniže strasti, zavladao je samo donji čovjek u cijelom javnom životu. Poražena je bila u narodu nevinost, pravda i svaka krepost. Revolucionarci su poplavili Francusku krvlju tisućama nevinih žrtava i stotinama tisuća barbarskih, najgroznijih zločinstava; da ne govorimo o milijunima žrtava, što su ih pozobali ratovi, uzrokovani od francuske revolucije.

Neobično hladnokrvno spominje g. Popović (na str. 159.) zvjerstva, što ih počinila pariška rulja, kad je od 2.—7. septembra okrutnošću krvožednih hijena poubijala u pariskim tamnicama oko 8000 žrtava. Među njima je žrtvovalo veselo kao pravi mučenici svoj život za kat. vjeru i slobodu Crkve 400 biskupa i svećenika. Auktor veli: »Poslate su plaćene bande pa su kratkim procesom po zatvorima osudile i pobile preko 3000 zatvorenika (nezakletih sveštenika i emigranata).«[35] Da su kojom nesrećom to počinili katolici ili »inkvizicija« nad »nevinim žrtvama«, kako bi uzavrela krv u Opštoj istoriji!

Ovakav duh, koji ne mari i ne osvrće se na najveće vrednote čovječanstva i naroda (dobra kršćanskih istina i kreposti, što nam ih je donio naš Spasitelj i namro tako neizrecivim mukama i smrću), provejava knjigu i dalje, kad kroz 19. i 20. vijek govori o mnogim osobama, narodima i događajima. Kao primjer takova shvaćanja navest ćemo samo ove riječi: »Papa je hteo da pojača svoj položaj u hrišćanskom svetu te je sazvao vatikanski sabor (1869—70.)... Hrvatski biskup Strosmajer proslavio se na tom saboru među opozicionalcima.« (s. 211.)

Da prva tvrdnja nije istinita, posvjedočit će 774 najviših predstavnika kat. Crkve, koji su s velikom ozbiljnošću kao veoma sposobni muževi vijećali o najvažnijim pitanjima kršćanstva i u njima se složili. Neka nam pisac nađe gdje drugdje izvan kat. Crkve sličan primjer tolike sloge srdaca bez ikakve sile ili plaće!

Historicus

[34] Marković, n. dj. II. s. 170—94 (talijanski original).

[35] Marx, n. dj., str. 746.

KNJIŽEVNOST

Hrvatić H., Pregled opće povijesti srednjeg i novog vijeka (176 str.), Zagreb 1934.

»*Historia est magistra vitae,* lux veritatis . . . — povijest je učiteljica života, svijetlo istine«, rekao je učeni Rimljanin Cicero (De oratore l. II. c. 15), a Grk Diodor zove je filozofijom u primjerima. Ipak ljudi ovu plemenitu znanost tako zlo upotrebljavaju, te je ona danas postala prema riječima Leona XIII. »*urotom ljudi protiv istine*« (u pismu o istorijskim studijama 1883.). Kako malo ljudi ima prilike, da bi dublje zavirili u ovu riznicu znanja, pokušao je profesor Hrvoje Hrvatić podati prema učenim istoricima mali pregled događaja o kršćanskim narodima, od kako ih je Providnost usrećila blagom naukom Spasiteljevom. Djelce »Pregled opće povijesti srednjega i novog vijeka« pisano je prema načelima, što ih je izložio Leo XIII. u spomenutom pismu i Pijo XI. u pismu o odgoji mladeži (1929). A znamo, kako protivnike ne vodi baš ljubav prema istini, kad pišući o kršćanskim narodima neprestano moraju priznavati blagotvorni utjecaj kat. Crkve za razvitak tih naroda. Knjižica je izašla nakladom Glasnika Srca Isusova (Zagreb, 1934. I/147.). Preporučamo.

N. Maslać D. I.

Novák Fr., Alpski župnik. Epizode iz života osamljenog svećenika (231 str.) S češkoga preveo svec. Ivan Mikić. Hrvatska knjižara — Split 1932.

Tko želi naći malo svijetlih misli i veselih pogleda, neka čita ovu knjigu. Iza nje se osjećamo lakši, sposobniji za život i spremniji za rad na slavu Božju. Vidi se naime, da naš trud i naprezanje nije uzalud. Osobito će svećenicima ona dati mnogo poticaja i praktičnih pouka za njihovu uzvišenu službu. Ali s užitkom i duhovnom korišću čitat će je i svaki inteligentniji lajik.

Pisac Novak vrlo je poznat kod nas po svojim »Pogledima u svećenički i bogoslovski život«. I u ovoj knjizi uzdiže on visoko ljepotu i blagoslov svećeničkog staleža, a ujedno upozorava svećenika na poteškoće i pogibli.

Opisuje trogodišnji boravak redovnika o. Antuna, župničkog zamjenika, u zabitnom i visokom alpskom mjestu sv. Martin, njegov život i rad ondje. Sve su to, čini se, autobiografske uspomene.

Mnogi svećenici prije njega stradali su radi teške osamljenosti i krute dosade. Ne nalazi svak veselja i olakšice u knjizi, a dugi zimski časovi u sniježnoj, rekao bih pustinji, ubijaju duhovni polet. O. Antun dao se prije svega svom dušom na rad u župi, a uz to je prijatelj knjige, te tu ne nalazi posebnih poteškoća. A onda razumije on i voli prirodu zimsku i ljetnu — to su ujedno poglavlja s mnogo svježine i krasnih idiličkih prizora.

O. Antun radi požrtvovno u školi oko djece, pohađa bolesnike, pomaže siromasima, popravlja crkvu, a onda nalazi i neprijatelja, ali on je uvijek pobjednik. U tome je pisac možda malo odviše veliki optimista: svećenik će ne jednoć morati uzmaknuti, ne će uspjeti, a o. Antunu na koncu svuda uspijeva. Čini se, da on premalo radi pozitivno; ne vidi se, da nastoji osobito oko toga, da vjernici pristupaju što više k sv. sakramentima, jer tu je jakost i snaga vjerskog života.

O. Antun sâm radi sve u svetoj revnosti; osjeća se, da je on čovjek vjere i natprirodnog shvaćanja, ali pisac premalo riše njegov unutarnji život i

premalo pokazuje duhovna sredstva, koja upotrebljava, da se uzdrži u revnosti i napretku u kreposti, a to bi bilo također vrlo instruktivno i zanimljivo.

Isto je tako katkad nešto previše afektacije u izrazima i opisima, kao što i o. Antun u zadnja dva poglavlja pretjerava priznajući svoje pogreške, t. j. što je napočetku osuđivao župljane i sve odviše pesimistički shvaćao. Kamo sreće, da su to najteži grijesi, a pogibao onoga crnog gledanja mogla se drukčije kako prikazati.

To su neznatni nedostaci — a čije ih djelo nema? — pored zaista velikih odlika ove lijepe i zanimljive knjižice. Uz to je prijevod lijep, gladak.

Knjiga je vrijedna, da je svaki svećenik i bogoslov ima u svojoj biblioteci i čita od vremena do vremena; dat će mu srčanosti, poleta i pouke u njegovom uzvišenom radu. A lajici će iz nje upoznati teškoće i borbe svećenika, te će vidjeti, gdje bi mogli štogod olakšati i biti mu od pomoći. *J. Badalić D. I.*

Dudon Paul S. J., St. Ignace de Loyola, Lettres spirituelles, choisies et traduites (str. 247). **Collection: »Maîtres spirituelles.«** Spes — Paris 1933.

P. Dudon je odlični poznavalac sv. Ignacija. On će svojim novim opsegom ne baš omašnim ali sadržajno vrlo bogatim djelom, mnogo unaprijediti poznavanje toga velikog učitelja duhovnog života. Izbor je to svečeve korespondencije, koja u onom, što je dosad izdano u Monumenta Soc. Iesu, obuhvata 12 svezaka. S obzirom na dobu Ignacijeva života listovi su birani iz raznih perioda.

Mnoga je stranica »Duhovnih vježbi« razumljivija čovjeku, kad pročita ove listove, jer su neki listovi autentično tumačenje »Duh. vježbi« i na konkretne slučajeve primjenjena načela. Osobito se ističu: s neobičnom finoćom primijenjena načela, kako da duša upozna djelovanje Božje u sebi i kako da ga luči od utjecaja duha tmine; što da držimo o sv. Sakramentima i drugim sredstvima milosti i kako da se njima služimo.

Samo držanje i postupak svečev u duhovnim stvarima jasno pokazuje, kako su ova načela ravnala njegovim životom. To nam je naročito jasno iz listova, gdje se Ignacije prije važnih izbora savjetuje s Bogom i oslanja na Božju milost, kako bi što sigurnije upoznao volju Božju. Ignacije se u ovim listovima pokazuje, kako je on sam proživljavao ideje »Duhovnih vježbi« i kako je nastojao, da i drugima priopći od svojih iskustva i rasvjetljenja.

Listovi su odsjev Ignacijevih misli, tumač njegovih težnja i nastojanja. Oni otkrivaju odličnog učitelja duhovnog života, pravog reformatora u kat. Crkvi. I tkogod prouči Ignacija s autentičnog vrela, moći će ispravnije suditi o čovjeku, čiju su sliku razne predrasude i neznanje toliko iznakazile.

Osobe, s kojima Ignacije dolazi u doticaj, raznih su staleža i iz raznih životnih okolnosti. Ali bio korespondenat tko mu drago, bio povod listu koji mu drago, Ignacijeve su misli uvijek usmjerene k nutarnjem životu duše. On jedino teži za tim, kako bi što više utvrdio kraljevstvo Božje u dušama i tako bi odstranio ono, što im priječi put do ljubavi Božje. Njemu je glavno da polući, kako će čovjek svladavajući sama sebe odstraniti sve, što ne smjera k Bogu ili ga sprečava u ljubavi Božjoj. I tek onda će mirovati, kada pridobije dušu na velikodušnu službu Božjem Veličanstvu te je tako pripravi na što intimnije sjedinjenje s najvećom Dobrotom.

Što se tiče bogoljubnih vježbi, Ignacije se ne gubi u pojedinostima. Ali osobito ističe one, koje su središte i žarište nutarnjeg života, njegovi temeljni principi: sv. Misa, sv. Sakramenti, naročito česta sv. Pričest za nj su glavna vrela milosti i posvećenja. Veliki zatočnik česte sv. Pričesti naročito se ističe u listu stanovnicima Azpeitije te u listu upravljenu na T. Rejadell (15. XI. 1543.). Molitvu u raznim oblicima; apostolsku molitvu, češće preporuča. Upozorava dušu, da bdije nad vlastitim djelovanjem nadnaravnih sila svojih. Otkriva iluzije »neprijatelja ljudske naravi«, pa krio se on pod bilo kojom krinkom.

Nije bez osobitog interesa zaviriti u listove, u kojima bi se moglo očekivati nešto od »političkog duha« Lojolina, što se tako rado podmeće Ignaciju i članovima Družbe Isusove. Ali listovi upravljeni bilo svjetskim knezovima bilo onima, koji bi mogli na njih djelovati, ističu politiku Kristova Evanđelja. Njegova su načela načela sv. Pavla, »da se Krist propovijeda«, da svud zavlada Bog. Bilo da piše crkvenim dostojanstvenicima bilo kralju portugalskome Ignacije nema druge svrhe do li slave Božje.

Izabrani su listovi velikom većinom intimnoga, osobnoga karaktera. To je razlog, da više ćutimo toplinu Ignacijeve duše, nježnost njegovih plemenitih osjećaja, unkciju Božje sile, kojoj ovaj vitez stavlja u službu čitavo svoje biće i na tu uzvišenu svrhu potiče svakoga, s kim dolazi u doticaj.

Izdavač je pojedine listove popratio bilješkama o osobama, kojima su upravljene, tako nam je jasna historijska pozadina, i samo razumijevanje listova znatno je olakšano.

F. Bortas D. I.

Jourda I., Marguerite d' Angoulème reine de Navare (286 str.) Desclée de Brouwer — Paris.

Prikaz Jourda-ova djela iziskivao bi dugi članak, toliko toga ima u njemu i s obzirom na sadržaj i s obzirom na obradbu. Radi se o biografiji žene »najpoštenije i najrazboritije u XVI. vijeku«.

Zadovoljit ćemo se tek s nekoliko primjedaba. Margareta, veli Michelet, imala je dvije neutažljive želje: potrebu da ljubi i potrebu da zna. Uistinu je živjela samo za svojega brata Franju I. Za nj je bila »spremna i na krajnju žrtvu«. U drugu opet ruku silno je žeđala za znanjem, općim znanjem, imala je neutažljivu radoznalost, potrebu da uči, da sve uči: kako teologiju tako i matematiku. Njezin je književni rad obilan, vrijedan je spomena s više razloga. Ona je bila mecenom na pariskom dvoru i time pripadala renaissance-i.

Ali pored svih političkih poslova, dvorskih razonoda i svega književnoga rada Margareta vodi snažan unutrašnji život i proučava sve probleme duhovnoga života.. I, kako se bar nama čini, u tom je glavna zasluga g. Jourda-a, što je tako fino analizirao držanje kraljičino prema Reformi te donio konačni odgovor. Uistinu je njezino vladanje bilo čudno. Dok je u jednu ruku zaštićivala Kalvina i mnoge druge propovjednike nove vjere, dobivala je u drugu ruku priznanja od pape Pavla III. Većina historika drži, da je u nje bilo nešto više od same simpatije prema idejama Reforme. Jourda međutim iznosi uvjerljivih dokaza za protivnu tezu.

Margareta zaista nije nikada pokidala veza s Rimom, a znala je pokazati i svoju nezavisnost od Kalvina. Tumačenje njezinu vladanju valja tražiti u njenom mističkom i ujedno nezavisnom biću. Manje se zanimala za dogme

i za teologijske prepirke negoli za unutrašnji život. S nekom možda upravo ludom slobodom duha odredila je — misleći u svojoj naivnosti, da to i može — svoje lično shvatanje kršćanskoga života, što ga osniva na strogom obdržavanju bogoslovskih kreposti, a da si pri tom ne tare glave, da li radeći tako poštiva rimsko pravovjerje.

Njezin misticizam daje ključ njezinih misli. Dogme, molitve, djela ne znače joj ništa, ako ne dovedu duše do toga, da se otkine od stvari ovoga svijeta. Kršćanski život jest i može biti samo traženje Boga preko stvorenja. U tom stadiju njezine refleksije razlivena ljubav njezina dobiva prvenstvo nad ispitivanjem dogmi, te kraljica tako ne kidajući s Crkvom kao da pogoduje Reformi, kad na oko ne mari za službu Božju ni za djela nego ističe teoriju milosti i ljubavi Božje.

Eto odgovora. Već sam taj odgovor vrijedan je, da se zbog njega čita tako bogato i zanimljivo djelo g. Jourda-a.

I. Zupan D. I.

Vannutelli Primus, De presbytero Joanne apud Papiam (In-8, 62 pag.) Berruti C. — Torino 1933.

Pisac nastoji u ovom spisu dokazati, da »presbyter Joannes«, koga spominje Papija u svom prologu, nije identičan s Ivanom apostolom. Njegovi su dokazi dobri, ali ipak nisu toliko apodiktički, da bi ova toliko poznata kontroverzija bila konačno riješena. Sve se čini, da se na osnovu gradiva, prema današnjem stanju znanosti u ovom pitanju ne smiju prekoračiti granice vjerovatnosti.

Dr. V. Keilbach.

BIBLIOGRAFIJA.

a) Neprijekorne:

Asić, Narodno blago naše pučke ornamentike, Zagreb 1934.
Babić-Frick, Životinjstvo za niže razrede srednjih škola, Zagreb. — Ali o čovjeku tako govori, da se vidi tendencija descendencije.
Babić, Poštanski saobraćaj (ćiril.), Zagreb 1933.
Braća Grim, Odabrane bajke (ćiril.), Beograd 1933.
Berđajev, Smisao istorije (ćiril.), Beograd 1934.
Bolkay, Osnove uporedne osteologije anuskih batrahija, Sarajevo 1933.
Boranić, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. 29, svez. 2, Zagreb 1934.
Črnivec, Računica za građanske škole (ćiril.), Beograd 1933. Za I., II. i IV. raz.
Ćuk, Stara prošlost Garića i njegova kraja, Bjelovar 1934.
Potonić, Postanak zemlja, »Nolit« (»Nauka i znanje«) — Beograd 1933.
Protiv noćnog rada u pekarnicama, Beograd 1933.
Schlesinger, Racijonalna ekonomska terapija, Zagreb 1933.
Simić, Mala gramatika za III. razred osnovnih škola (ćiril.), Beograd 1933.
Srce. Pjesme i priče za djecu, Zagreb 1933.
Stevović, Aksialna sila i ležište u parnim turbinama (ćiril.), Beograd 1933.
Isti, Parna mašina, teorija i proračun (ćiril.), Beograd 1933.
Škarić, Deset godina rada higijenskog zavoda (1922—1932.) — Split 1933.
Vajić, Pšenice dunavske banovine (ćiril.), Beograd 1933.
Vanino D. I., Ferdinand Konšćak S. J., Sarajevo 1933.

b) Prijekorne:

Böhm, Cionistički pokret, Zagreb 1934. — Vidi se po gdjegdje previše naturalističko shvaćanje.
Bordo, Jedna poštena žena (ćiril.), Beograd 1934. — Previše otvoreno, samo za starije.
Farčić, Pesme (ćiril.), Šibenik 1934.
Jovanović, Vlada Milana Obrenovića, knj. II. (ćiril.), Beograd 1934. Nema kriterija za vjerske stvari, nego prosuđuje katolicizam tuđim mentalitetom.
Knjižnica za omladinu »Osvit« (ćiril.), Beograd. — U tim knjižicama ide se za prosvjećivanjem naroda, ali prema načelu: što više prosvjete, to manje vjere!
Kombol, Antologija novije hrvatske lirike, Minerva, Zagreb 1934.
Krishaber, Po stazama života (Pjesme i sentencije), Zagreb 1934. — Ima nezgodna shvaćanja (»Rotary«, »Svećenik«), čini se, da ima i vegetarijanstva i teosofije.
Levinzon-Morns, Novac u politici (ćiril.), Kosmos, Beograd 1934. — Čini se, da premalo pazi na moralnu stranu i ulogu ljudske slobode u svemu tomu.
Nušić, Retorika, nauka o besedništvu (ćiril.), Beograd 1934. — Ima tu stvari, koje se prosuđuju očito s krivoga gledišta.
Milović, Veliki uticaj Geteov na Njegoša (ćiril.), Beograd 1934. — Predgovor ističe kriva načela o »dogmatskoj skučenosti« i t. d. te s toga stanovišta ocjenjuje n. pr. Dantea.
Pavlović, Odrazi jedne mladosti, Šibenik 1934. — Pesimista i, čini se, bez sunca vjere.

c) Zle:

Aleksandar Licht, Zagreb 1934. — Tu se propovijeda između ostaloga i masonska ideologija.
Bauer, Ustanak austrijskih radnika, Beograd 1934. — »Kritički« marksizam.
Bogunović, Osnovi sokolske ideologije, Zagreb 1934. — Apsurdno stanovište prema vjeri.
Bunić, Kritički osvrti (ćiril.), Beograd 1934. — »Kritički« marksizam.
Chadourne, Gospodar broda, Zagreb 1934.
Fridland, Iza zatvorenih vrata (ćiril.), Beograd 1934. — Zastupa višeput nezgodna načela, a nije nikako na katoličkoj visini; uostalom previše upućuje u venerologiju.
Gorki, Jegor Bulyčov i drugi, »Nova knjiga«, Zagreb 1934. — Marksistički moral.
Hrvatski književni almanah 1934. Zagreb. Marksističko.
Ilif i Petrov, Zlatno telešce, Binoza, Zagreb. Nova literatura, koja se sa svim ruga.
Rišpen, Zavodnica (ćiril.), Beograd 1934.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 48 stranica. — Urednik: Karlo Grimm D. I.
Izdavač i vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu — A. Alfirević D. I.
Tiskara »Glasnika Srca Isusova« — K. Grimm D. I.

Tko još nije — molimo, da čim prije pošalje svoju pretplatu!